

NAGY MÁRTON

LINYI URALKODÓHÁZAINAK VIZSGÁLATA A KÍNAI FORRÁSOK ALAPJÁN¹

Linyi 林邑 egyike volt azon legelső politikai entitásoknak, melyeket a kínaiak név szerint említettek Délkelet-Ázsiában, s amelyeket hagyományosan országgént (*guo* 國) írtak le krónikáikban és földrajzi munkáikban. Az egykoron a mai Közép-Vietnam területén fekvő Linyi első említése a *Sanguozhi* 三國志 című műben található,² ám ahogy látni fogjuk, további szövegek ennél korábbra helyezik születését, amikortól fogva egészen a 8. század közepéig a kínai történeti munkák állandó szereplőjévé vált. A Linyivel kapcsolatos kínai források nagyon korán a tudományos kutatások látókörébe kerültek, s így természetesen történetek vállalkozások Linyi királyi genealógiájának rekonstrukciójára is.³ Jelen tanulmányban kísérletet teszek rá, hogy az eredeti szövegek vizsgálata, s a bennük fellelhető információk ismertetése által lehetőleg minél pontosabban felvázoljam Linyi uralkodóinak sorát, s megvizsgáljam a Georges Maspero által mindezek alapján felállított dinasztiai létjogosultságát. Munkám során az egyes uralkodók trónra kerülési és elhalálozási időpontjainak, illetőleg az egyes uralkodók elődeikhez és utódaikhoz fűződő kapcsolatának feltárása volt a cél, nem pedig a nevükhöz köthető összes esemény kimerítő leírása.

A KÍNAI FORRÁSOKRÓL

A Linyire vonatkozó legfontosabb kínai szövegek az úgynevezett dinasztikus történeti művek (*zhengshi* 正史) részeként maradtak ránk. Ezek a krónikák egy-egy dinasztia, esetenként egy több dinasztit is átölelő időszak történelmét dolgozzák fel,⁴ s fontos jellemzőjük, hogy minden esetben a leírt időszakot követően (legtöbbször a rákövetkező dinasztia idején), ám a leírt kor dokumentumainak felhasználásával készültek. A pontos, sztereotípiákat sem nélkülöző szerkesztési

---

¹ A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg (a támogatás száma TÁMOP 4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0003)."

² *Sanguozhi* 60: 1385.

³ Lásd Pelliot 1904, pp. 382–385.; Maspero 1928, pp. 43–94.

⁴ Ilyen dinasztikus történeti munka a *Nanshi* 南史 (*A Déli dinasztiai története*), illetőleg a *Beishi* 北史 (*Az Északi dinasztiai története*), melyek az Északi és Déli dinasztiai időszakának (420–589) történéseit írják le.

elveket követő, dinasztikus krónikáknak több olyan elemük van, amely értékes információkkal szolgálhat az idegen országokkal kapcsolatban. Az egyik ilyen általánosan megkövetelt rész az úgynevezett alapvető évkönyvek (*benji* 本紀), melyek kronologikus sorrendben, rendkívül szárazan és vázlatosan nyomon követik az adott dinasztia egymást követő császárainak uralkodása idején történt fontosabb eseményeket. Az ezekben fellelhető közlések terjedelme gyakorlatilag egyetlen esetben sem haladja meg az egy-két mondatot, s tartalmukat illetően rendkívül korlátozottak, javarészt az érkező követségekről, esetenként a fontosabb hadjáratokról számolnak be csupán. Ezeknél sokkal terjedelmesebbek és részletgazdagabbak azok a fejezetek, melyek az életrajzok (*liezhuan* 列傳) közé kerültek be. A dinasztikus krónikák e része tartalmazza többek között az uralkodói család tagjainak, a magasabb rangú hivatalnokoknak és katonai vezetőknek az életrajzait, ám a szerkesztők ugyancsak ide illesztették be az idegen országokról szóló hosszabb-rövidebb leírásokat. Ezek a szövegek gyakorta megismélik az évkönyvekben már korábban közölt eseményeket, kiegészítve azokat további fontos és értékes részletekkel, így az adott ország politikai történéseivel és mindennapjaival kapcsolatban is felbecsülhetetlen értékű forrásul szolgálnak. A tanulmányom során felhasznált dinasztikus történeti munkák fontosabb adatait az alábbi táblázat foglalja össze:

Mű címe	Szerző	Lejegyzés (kiadás) időpontja	Feldolgozott időszak
Sanguozhi 三國志 (A Három Királyság története)	Chen Shou 陳壽 (233–297)	285–297 (297)	221–280
Jinshu 晉書 (A Jin-dinasztia története)	Fang Xuanling 房玄齡 (578–648)	644 (646)	265–419
Songshu 宋書 (A Song-dinasztia története)	Shen Yue 沈約 (441–513)	492–493	420–478
Nan Qishu 南齊書 (A Déli Qi-dinasztia története)	Xiao Zixian 蕭子顯 (489–537)	(537)	479–502
Liangshu 梁書 (A Liang-dinasztia története)	Yao Cha 姚察 (533–606) és Yao Silian 姚思廉 (megh. 637)	628–635 (636)	502–556
Chenshu 陳書 (A Chen-dinasztia története)	Yao Cha 姚察 (533–606) és Yao Silian 姚思廉 (megh. 637)	622–629 (636)	557–589
Suishu 隋書 (A Sui-dinasztia története)	Wei Zheng 魏徵 (580–643)	629–636 (636)	581–617
Nanshi 南史 (A Déli dinasztiai története)	Li Yanshou 李延壽 (618–676)	630–650 (659)	420–589

Jiu Tangshu 舊唐書 (A Tang-dinasztia régi története)	Liu Xu 劉煦 (887–946)	940–945 (945)	618–906
Xin Tangshu 新唐書 (A Tang-dinasztia új története)	Ouyang Xiu 歐陽修 (1007–1072) és Song Qi 宋祁 (998–1061)	1043–1060 (1060)	618–906

(A táblázat forrása: Wilkinson, pp. 503–505.)

A dinasztikus történeti műveken kívül akadnak olyan, alapvető fontosságú munkák, melyek további részleteket tartogatnak Linyire vonatkozóan. Ilyen a Tang-dinasztia (618–907) fontos dokumentumait összegyűjtő *Tang huiyao* 唐會要, mely számos olyan részlettel szolgál, amely nem került be a korszak dinasztikus történeti krónikáinak anyagába. Linyi történetének nagy jelentőségű forrása a Li Daoyuan 酈道元 (meghalt 527-ben) által írt földrajzi munka, a *Shuijingzhu*

水經注 (Kommentárok a vízi utak klasszikusához) is. A *Shuijingzhu* több, azóta elveszett munkából is közöl rendkívül értékes részleteket, köztük egy *Linyi ji* 林邑記 (*Feljegyzések Linyiről*) című műből.⁵ Ezeket túl fontos részletek találhatóak a Du You 杜佑 (735–812) által szerkesztett, 801-ben befejezett intézménytörténeti műben, a *Tongdian* 通典-ben, valamint a Ma Duanlin 馬端臨 (1254–1323) által éppen a *Tongdian* mintájára összeállított, 1317-ben elkészült *Wenxian tongkao* 文獻通考-ban. A Song-dinasztia (960–1279) nagy terjedelmű enciklopédiái (*leishu* 類書), így a Li Fang 李昉 vezetésével összeállított, 983-ban elkészült *Taiping yulan* 太平御覽, a Wang Qinruo 王欽若 által 1013-ban befejezett *Cefu yuangui* 冊府元龜, valamint a Sima Guang 司馬光 (1019–1086) által 1084-ben befejezett átfogó történeti munka, a *Zizhi tongjian* 資治通鑒 ugyan csak Linyi történetének rendkívül fontos forrásai közé tartoznak.

LINYI URALKODÓI A KÍNAI SZÖVEGEKBEN

Qu Lian 區連

A kínai források egybehangzóan a Han-dinasztia (i. e. 206–i. sz. 220) végére datálják Linyi születését, s a jeles eseményt egy Qu Lian nevű lázadó nevéhez kötik. A *Jinshu* így számol be róla:

⁵ A *Suishu* (33: 985), a *Jiu Tangshu* (46: 2016) és a *Xin Tangshu* (58: 1506) is említ egy *Linyiguo ji* 林邑國記 (*Feljegyzések Linyi országról*) című, egyfejezetes művet, s vélhetően egy és ugyanazon munkáról van szó.

A Késői Han-dinasztia vége felé a járás *gongcao*jának,⁶ bizonyos Qunek, volt egy Lian nevű fia, aki meggyilkolta a kormányzót, s királynak kiáltotta ki magát. [Az uralkodásban] fiai és unokái követték egymást.

後漢末，縣功曹姓區，有子曰連，殺令自立為王，子孫相承。⁷

Ami az időpontot illeti, a szövegek java része csak annyit árul el, hogy mindez a „Han-dinasztia vége felé” 漢末 történt, ám a *Shuijingzhu* ennél pontosabb,⁸ s állítása szerint a Chuping időszak 初平 (190–193) felfordulása szolgálta a megfelelő alkalmat.⁹ A legtöbb változat szerint Qu Lian egy helyi hivatalnok (*gongcao* 功曹) fia volt Rinan 日南 tartomány Xianglin 象林 járásában, aki sikeres lázadást szított, meggyilkolta a helyi előljárót, s királynak kiáltotta ki magát. Ettől némileg eltér a *Liangshu* 梁書, amely szerint az államalapító neve Qu Da 區達 volt, s ő maga viselte a *gongcao* tisztségét.¹⁰ Lehet, hogy mindez egyszerű félreírás csupán, de ezen információk alapján esetleg az is előfordulhat, hogy Qu Da lett volna Qu Lian apja. Az alapító uralkodásáról, s az azt követő időszakról keveset tudhatunk. Ahogy a *Shuijingzhu* fogalmaz:

A Qu Lian [uralkodását] követő időszokról országuknak nincsen írott történelme, a dinasztia¹¹ feljegyzései elvesztek, s így a nemzedékek sorát nehéz megvizsgálni, az ősök utódlásai [a róluk szóló feljegyzések] elpusztultak, s a leszármazottakat nem lehetett újra szétválogatni.

自區連以後，國無文史，失其篡代，世數難詳，宗胤滅絕，無複種裔。¹²

⁶ A *gongcao* hivatali tisztség neve volt. Feladatai közé tartozott a munkaerő szervezése és ellenőrzése akár tartományi, akár járási szinten. Lásd Hucker 1998, p. 296: 3489.

⁷ *Jinshu* 97: 2545.

⁸ *Shuijingzhu* 36: 1139.

⁹ A császári hatalom ekkorra valóban meggyengült, s névlegessé vált. A befolyásos Yuan Shao és He Jin, a testőrség parancsnoka 189-ben a jelentős hatalomra szert tevő eunuchok kivégzetését követelte az udvartól, ám az eunuchok értesültek minderről, s meggyilkoltatták He Jint. Yuan Shao megrohamozta Luoyang császárvárosát és több mint kétezer eunuchot mérszároltatott le. Shao császár, valamint testvére, Liu Xie, a jövőbeli Xian császár menekülni kényszerült. Dong Zhuo hadúr elfoglalta Luoyangot, elűzte Yuan Shaot, majd a kiskorú Liu Xiet ültette a trónra, aki Xian császár néven a Han-dinasztia utolsó császára lett. A Yuan Shao és Dong Zhuo közötti harcok során Dong Zhuo felégette Luoyangot, ahol a császári könyvtár és irattár is megsemmisült. Ezt követően a fővárost Chang'anba költöztette, meggyilkoltatta a korábbi Shao császárt, majd 192-ben ő maga is merénylet áldozata lett. Lásd Beck 1986, pp. 341–349.

¹⁰ *Liangshu* 54: 784.

¹¹ A kínai szövegből nem derül ki, hogy egyes számról vagy többes számról van-e szó, ezért a mondat esetleg dinasztiakra, s nem csak egyetlen dinasztiaira is vonatkozhat.

¹² *Shuijingzhu* 36: 1139.

Fan Xiong 范熊

A következő, név szerint ismert király uralkodásáról, s annak időpontjáról csak homályos értesüléseket szerezhethünk. A *Jinshu* szerint:

Az utána következő királynak, nem lévén utóda, [Qu Lian] lányának fia, Fan Xiong lépett helyébe.

其後王無嗣，外孫范熊代立。¹³

A szóban forgó uralkodó, Fan Xiong 范熊, egyes szövegek alapján az alapító unokája 外孫 (lányának a fia),¹⁴ mások szerint viszont lánytestvérének fia 外甥 volt.¹⁵ Mindössze annyit tudhatunk róla, hogy 280 körül a trónon kellett lennie, ugyanis a *Jinshu* szerint ekkor, Funannal 扶南 karöltve, támadásokat intézett a kínai fennhatóság alatt álló területek ellen.

A barbár parancsnok Fan Xiong megfutamodik és fosztogat, királynak nevezi magát, s gyakorta támadást intéz a köznép ellen. Továbbá kapcsolatban állnak Funannal, számos törzsük van, [egymással] barátságot ápoló csoportjaik segítséget nyújtanak egymásnak, s kihasználva [vidékük] zordságát, nem hódolnak meg [Kínának].

夷帥范熊世為逋寇，自稱為王，數攻百姓。且連接扶南，種類猥多，朋黨相倚，負險不賓。¹⁶

Fan Yi 范逸

Fan Xiongot halála után fia, Fan Yi követte a trónon, ám az esemény időpontja nem ismeretes.

Mikor [Fan] Xiong meghalt, fia, Yi lépett trónra.

熊死，子逸立。¹⁷

A *Jinshu* alapján valószínűsíthető, hogy a 284-ben a kínai császári udvarba érkezett követség Fan Yi királynak tulajdonítható. A szöveg ugyan a követjárást nem köti egészen egyértelműen Fan Yihez, de annak kronológiája mindenképpen ezt sejteti. Előbb beszámol Fan Yi trónra kerüléséről, majd Linyi királyainak történetét egy általános részlet szakítja meg az ország szokásairól. Ezt követően említi meg, hogy Wu császár 武帝 Taikang 太康 időszakában (280–289) ajánlottak fel adót először, majd értesülhetünk Fan Yi haláláról, s utódjának trónra

¹³ *Jinshu* 97: 2545.

¹⁴ *Jinshu* 97: 2545.

¹⁵ *Liangshu* 54: 784.

¹⁶ *Jinshu* 57: 1560.

¹⁷ *Jinshu* 97: 2545.

lépéséről. Ezt a követséget a szakirodalomban gyakorta a legelső, Linyiből a kínai császári udvarba küldött követjárásnak szokták nevezni,¹⁸ figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a *Jinshu* említést tesz egy ennél korábbi, a Taishi 泰始 időszak (265–274) negyedik évében, vagyis 268-ban érkezett küldöttségről is.¹⁹ Fan Yi király uralkodásának részleteiről a kínai szövegek rendkívül kevés részlettel szolgálnak, s személye leginkább az udvarában előbb fényes karriert befutó, majd utódjaként trónra lépő idegen, Fan Wen pályafutása szempontjából fontos. Fan Yi halálának pontos időpontja nem egyértelmű, s habár általánosan a *Jinshu*, illetve azt követően a *Tongdian* és a *Wenxian tongkao*²⁰ által megnevezett időpontot szokták elfogadni,²¹ amely a Xiankang 咸康 időszak (335–342) második esztendeje, vagyis 336 volna, a valóságban a kínai szövegek további két lehetséges évszámot is megadnak. A *Liangshu*, a *Nanshi* és a *Taiping yulan*²² állítása szerint az esemény ugyanezen időszak harmadik esztendejében, vagyis 337-ben, míg a *Shuijingzhu*²³ alapján a Xianhe 咸和 időszak (326–334) hatodik esztendejében, 331-ben következett be.²⁴

Fan Wen 范文

A trónon egy külföldi kalandor, Fan Wen követte, aki meglehetősen alacsony sorból származott. Talán kínai lehetett, hiszen a *Shuijingzhu* arról számol be, hogy Yangzhou 揚州 városából²⁵ származott, s fiatalkorában rabszolgaként került a mai Észak-Vietnam területére. A kínai szövegek java része mindezt nem említi meg, s csak életének egy későbbi időszakától mesél róla, amikor már pásztorként szolgált Rinan tartomány Xijuan járásában. Ekkor történt, hogy egy patakból két halat fogott, melyek később varázslatos módon kővé változtak. Wen a kövekben található ércből kardokat kovácsolt, s azok varázslatos hatalma révén meggyőződött róla, hogy később uralkodó válik majd belőle. A *Shuijingzhu* több forrásból is idéz, ezek egyike szerint Wen valamilyen, a szövegben meg nem nevezett bűne miatti retorzió elől menekülve szegődött el egy kereskedőhajóra. Más szövegváltozatok ugyanakkor arról számolnak be, hogy kifejezetten ura utasítására szállt tengerre. Utazásai során megfordult Kínában is, s a *Tongdian* és *Wenxian*

¹⁸ Lásd például Maspero 1928, p. 55, Majumdar 1985 [1927], p. 23, Coedès 1968, p. 44, Taylor 1983, p. 106.

¹⁹ *Jinshu* 3: 58.

²⁰ *Jinshu* 97: 2545, *Tongdian* 188: 1008, *Wenxian tongkao* 331: 19b.

²¹ Lásd Coedès 1968, p. 45, Taylor 1983, p. 106, Higham 2002, p. 274, Southworth 2004, p. 220.

²² *Liangshu* 54: 784, *Nanshi* 78: 1949, *Taiping yulan* 786: 3480.

²³ *Shuijingzhu* 36: 1140.

²⁴ Maspero maga is észlelte ezt a problémát, ám bármiféle indoklás nélkül a 336-os változatot fogadta el (Maspero 1928, p. 57).

²⁵ Yangzhou a mai Jiangsu tartományban található.

tongkao szerint még a korabeli fővárosba, Luoyangba 洛陽 is eljutott.²⁶ Linyibe érkezvén a kínai technikai vívmányok ismerete által beférközött a királyhoz, akitől magas tisztséget kapott, majd félreállította a király fiait, s az uralkodó halála után magához ragadta a hatalmat, melyre a két varázslatos kard birtoklása révén hivatottnak vélte magát.²⁷ Ezt követően, hogy uralmát bebiztosítsa, meggyilkoltatta az elüldözött királyfiakat, valamint az előző királyhoz hűséges hivatalnokokat és katonai vezetőket. Mint azt alább olvashatjuk, Fan Wen rendkívül kacskaringós pályafutás végén vált Linyi királyává, éppen ezért talán nem véletlen, hogy ő az, kinek életútjáról a leginkább részletes képet nyerhetünk a kínai szövegekből. Ezek közül is a legrészletesebb változattal a *Shuijingzhu* szolgál:

[Ekkoriban] élt Fan Wen, aki a Rinanbeli Xijuan járás barbár parancsnokának, a barbár Yanak²⁸ a szolgája volt. Szolgaságának idején Wen egy hegyi pataknál juhnyájra felügyelt, s a patak vizében két kígyófejű halat²⁹ fogott. Titkon a keble alá rejtette őket és hazatért, egymaga kívánta elfogyasztani. Ura tudomást szerzett erről, s számon kérte rajta. Wen szégyenkezett és megijedt, könnyölgve így szólt: „Amiket tartok, homokkövek csupán, nem halak azok.” Ura odament, ahol a halak voltak [elrejtve], s látta, hogy [valóban] két kő az, hitt neki és távozott. Wen csodálni kezdte mindezt. A kövek vasat tartalmaztak, ezért Wen elment a hegyek közé, a kövekből nyomban beolvasztotta a vasat, s belőle két kardot kovácsolt. Felemelte a kardokat, s egy szikla felé fordulva [a következő] ráolvasást mondta: „A kígyófejű halak átalakultak, a köveket beolvasztottam, s belőlük kardokat készítettem. Ha lecsapok a sziklaszirtre, s az széthullik, akkor [a kardok] varázserővel bírnak, s [én] Wen méltó vagyok rájuk, valamint arra, hogy az ország királya legyek.” Közelebb lépve lecsapott a kőszirtre, mint egy sárkány-karddal,³⁰ s a tönk száraz nádként esett szét. Ettől fogva emberi természete fokozatosan növekedett. Na mármost a szétzúzott kő még mindig megvan, s a hal[ból lett] kardok is megmaradtak, s [a kardok] országukban fiakra és unokákra öröklődtek, akár mint a

²⁶ *Tongdian* 188: 1008, *Wenxian tongkao* 331: 19b.

²⁷ Ahogy az alábbi szövegrészletekből látható, Wen valamikor 313 és 317 között érkezett Linyibe, s a király halála előtt több mint tíz esztendővel férközött az uralkodó bizalmába. Fan Yi halálát illetően több időpont is ismeretes (331, 336 és 337), ezekből visszaszámolva mindennek valamivel 321, 326 vagy 327 előtt kellett történnie.

²⁸ Fan Wen egykori urát a *Jinshu* (97: 2545) Fan Chui 范椎, a *Liangshu* (54: 784) és a *Nan Qishu* (58: 1013) Fan Zhi 范稚, míg a *Nanshi* (78: 1948) Fan You 范幼 néven említi.

²⁹ A kígyófejű halak (*Channidae*) valamelyik fajáról van szó. A kígyófejű halak Kínában és Délkelet-Ázsiában is előfordulnak, s egyes fajaik akár az 1 méteres hosszúságot is elérhetik. Húsukat előszeretettel fogyasztják.

³⁰ A „sárkány-kard” (*longyuan* 龍淵) legendás kard volt, melyet a történet szerint a híres fegyverkovács, Ou Yezi 歐冶子 a Yue 越 állam királya, Goujian 勾踐 (i. e. 496–465) számára készített, további két karddal egyetemben.

„kígyószabdalo kard”.³¹ Ya elküldte Went, hogy kereskedni távolra utazzon. Északon eljutott országunkba [vagyis Kínába], ahol sokat hallott és látott. A Jin-dinasztia Min császáranak Jianxing időszakában [313–317] délen megérkezett Linyibe, ahol megtanította Fan Yi királyt városfalak és víztározók építésére, fegyverek és páncélok készítésére, valamint a kormányzási taktikákra. A király megkedvelte és bizalmába fogadta, s parancsnokává tette, képes volt megnyerni a tömegek szívét. Wen megrálgalmazta a király fiait, akik közül egyesek elköltöztek, mások elmenekültek. A király ezután egymaga uralkodott, majd Cheng császár Xianhe időszakának [326–334] hatodik esztendejében [331] meghalt, s nem maradt utódja. Wen fogadta a királyfiakat az idegen országokban, a tengeren jártában vizet gyűjtött, s kókuszba mérget tétetett. Megitatta velük, így meggyilkolva őket, majd az ország népét elnyomva, önmagát tette királlyá.³² Összegyűjtötte az előző király feleségeit és ágyasait, s egy magas toronyba záratta őket. Közülük azokat, akik követték, maga mellé vette, akik nem követték, azokat halálra éhezettette. A „*Folyótól kelet[re eső terület] régi történetei*” szerint: Fan Wen eredetileg Yangzhouból származott.

³¹ Liu Bangnak 劉邦, a Han-dinasztia alapítójának, Gaozu 高祖 néven első császáranak (i. e. 202–195) kardjáról van szó, mellyel a legenda szerint meggyilkolt egy hatalmas kígyót. A *Shiji* 史記 (8: 347) részletesen elmeséli a történetet.

³² A fenti epizód több érdekes kérdést is felvet, hiszen a Fan Yi halála után kialakult hatalmi űrben a hatalomra törő Wen részéről aligha tűnik racionális lépésnek az ország elhagyása. Egyik szövegváltozatból sem derül ki, hogy pontosan hol történt a korábban elüldözött királyfiak megmérgezése, a *Shuijingzhu* „idegen országokat”, míg a *Liangshu* (54: 784) „szomszédos országokat” említ csupán:

Mikor a király meghalt, nem volt utódja. Wen a szomszédos országokban ármányosan fogadta a királyfiakat, mérget tétetett levesükbe, s így meggyilkolta őket. Azután az ország népét kényszerítve önmagát tette királlyá.

及王死無嗣，文偽於隣國迎王子，置毒於漿中而殺之，遂魯國人自立。

Mindegyik szöveg arról beszél, hogy Wen Linyi területén kívül fogadta a királyfiakat. A *Shuijingzhu*-ban szereplő 迎 (*ying*) és a *Liangshu*-ban előforduló 迎 (*ya*) szó jelentése lényegében azonos: 'fogad' vagy 'üdvözlésül elébe megy'. A *Liangshu*-ban szereplő 偽 (*wei*) szó jelentése pedig: 'cselez', 'megtéveszt', 'szinlel', avagy 'utánoz', ez mindenképpen arra utal, hogy Wen kelepcebé csalta a királyfiakat, s fogadásukkal csapdát állított nekik. Ez az esemény mindegyik változat szerint azt megelőzően történt, hogy Wen ténylegesen magához ragadta volna a hatalmat, így a legvalószínűbb, hogy Fan Yi haláláról értesülvén a királyfiak önmaguk indultak haza a trón várományosaiként, hogy a hatalmat átvegyék, esetleg Wen maga hívta haza őket, hogy a csapdába besétáló trónörökösöket véglegesen eltávolíthassa. Persze felmerül a kérdés, hogy miért a saját országukon kívül történt a gyilkosság, de talán Wen tartott tőle, hogy Linyibe megérkezvén a királyfiak komoly támogatást nyerhetnek, s így az ő esélyei a trón megszerzésére csökkentek volna. A királyfiak akár távolabbi országokból is érkezhettek, ám mikor már a szomszédos országokba értek, Wen eléjük mehetett, hogy megmérgezze őket. További fontos tényező, hogy a királyfiak korábban a Wen által keltett rágalmakat követően kényszerültek Linyi elhagyására, így kétséges, hogy vajon az események mögött álló Wen szerepe ténylegesen titokban maradhatott-e előttük, s gyanútlanok lehettek-e, mikor Wen fogadta őket.

Fiatalkorában elrabolták, s rabszolgává tették, majd kereskedők eladták Jiaozhouban. Tizenöt-tizenhat éves korában bűnt követett el, s amikor meg akarták botozni, félelmében megszökött, s Linyiből származó kereskedőket követve átkelt a tengeren, s messzire távozott, majd beférkőzött a királyhoz, aki nagyon megkedvelte. Több mint tíz esztendő elteltével a király meghalt, Wen pedig ártalmára volt a király két fiának,³³ kelepcebé csalta és meggyilkoltatta az [előző királyhoz hű] hivatalnokokat és a tábornokokat, majd önmagát tette meg királlyá, s meghódoltatott és bekebelezett számos országot. [E népek közül] némely barbárok még a helyi nyelvet is törték, s ugyan a szájukkal ettek, de az orrukkal ittak, mások tevtoválták arcukat és testüket, s meztelenek voltak, továbbá még a Han- és Wei-dinasztiák száműzött fegyenceit is alkalmazta. A Jianyuan időszak [343–344] második esztendejében [344] megtámadták Rinant, Jiudet, Jiuzhent,³⁴ a köznépet elűzték, s mikor már ezer *li*³⁵ hosszan nem látszott füst [vagyis a vidék elnéptelenedett], visszatértek Linyibe.

有范文，日南西捲縣夷帥范雅夷奴也。文為奴時，山澗牧牛，於澗水中，得兩鱧魚，隱藏挾歸，規欲私食。郎知檢求，文大慙懼，起託雲：將礪石還，非為魚也。郎至魚所，見是兩石，信之而去。文始異之。石有鐵，文入山中，就石冶鍊，鍛作兩刀。舉刃向鄣，因祝曰：鱧魚變化，冶石成刀，斫石鄣破者，是有神靈，文當得此，為國君王。斫不入者，是刀無神靈。進斫石鄣，如龍淵、干將之斬蘆槁。由是人情漸附。今斫石尚在，魚刀猶存，傳國子孫，如斬蛇之劍也。雅嘗使文遠行商賈，北到上國，多所聞見，以晉愍帝建興中，南至林邑，教王范逸，製造城池，繕治戎甲，經始廟略。王愛信之，使為將帥，能得眾心。文讒王諸子，或徙或奔，王乃獨立。成帝咸和六年死，無胤嗣。文迎王子於外國，海行取水，置毒椰子中，飲而殺之，遂脅國人，自立為王，取前王妻妾，置高樓上，有從己者，取而納之，不從己者，絕其飲食乃死。江東舊事云：范文，本揚州人，少被掠為奴，賣墮交州，年十五六，遇罪當得杖，畏怖因逃，隨林邑賈人渡海遠去，沒入於王，大被幸愛，經十餘年，王死，文害王二子，詐殺侯將，自立為王，威加諸國，或夷椎蠻語，口食鼻飲，或雕面鏤身，脫裸種，漢魏流赭，咸為其用。建元二年，攻日南、九德、九真，百姓奔迸，千里無煙，乃還林邑。³⁶

³³ A *Shuijingzhu* szerzője láthatóan több munkát is felhasznált Fan Wen uralkodásának leírásakor, s a változatok között akadnak eltérések. Míg előbb, más művekhez (például *Jinshu* 97: 2546; *Liangshu* 54: 784) hasonlóan a királyfiakról szólván a „fiak” 諸子 (*zhu*zi) és az „egyesek... mások...” 或...或 (*huo*... *huo*) kifejezéseket használja, mely kínai nyelvi szerkezetek nem vonatkozhatnak két királyfira, s mindenképpen ennél nagyobb számú személy esetén használatosak, addig később már csak két királyfírról beszél.

³⁴ Kínai közigazgatási egységek a mai Észak-Vietnam területén.

³⁵ Kínai hosszsmérték, melynek pontos értéke időről időre változott. Megközelítőleg fél kilométer távolságot jelöltek vele.

³⁶ *Shuijingzhu* 36: 1139–1141.

Hatalma megszilárdítása után, 340-ben Fan Wen elküldte adóját a kínai udvarnak, s a császárnak idomított elefántot, valamint egy végig barbár nyelven íródott beadványt³⁷ adományozott.³⁸ A *Jinshu* Linyi fejezete – pontos időpont megadása nélkül – így szól:

Követséget küldött, hogy beadványt nyújtson be és adóját felajánlja a császárnak, a levelét végig *hu* [barbár] írásjegyekkel írták.

遣使通表入貢於帝，其書皆胡字。³⁹

Néhány évvel később Fan Wen rendkívül agresszív politikát tanúsított a kínai fennhatóság alatt álló, a mai Észak-Vietnamban található gazdag területek irányában, s a kínai szövegek szerint erre a tartományok élére kinevezett hivatalnokok gyengesége és gyarlósága, hivatali visszaélései, valamint az ennek következtében kialakuló helyi ellenállás adott kiváló alkalmat. Fan Wen végül egy hódító hadjárat során, sebesülésből kifolyólag lelte halálát 349-ben.⁴⁰

Fan Fo 范佛

Fan Wen 349-ben bekövetkezett halála után fia, Fan Fo követte Linyi trónján. Az új uralkodó folytatta elődje agresszív politikáját. Fan Fo halálának pontos időpontja ismeretlen, s az ezt követő események némileg homályosak.

Fan Huda 范胡達

A kínai szövegek az esemény időpontjának említése nélkül arról számolnak be, hogy Fan Fo halála után az uralkodásban fia, Fan Huda követte:

Fo meghalt, s fia, Huda lépett trónra, aki adóként aranytányérokat és [arany]jedényeket, aranygongokat és egyebeket küldött.

佛死，子胡達立，上疏貢金盤碗及金鉦等物。⁴¹

³⁷ A kínai szerző a nyugati barbár *hu* íráshoz hasonlítja a levélen szereplő írást, nyilvánvalóan az indiai írásra célozván.

³⁸ Maspero úgy vélte, hogy Fan Wen az ajándékok mellett benyújtott beadványban már előállt azokkal a területi igényekkel, amelyeket a későbbi, sikeres háború során támasztott a kínai féllel szemben. Lásd Maspero 1928, p. 57. Ezt a gondolatot később többen is átvették, lásd Majumdar 1985 [1927], p. 24, Coedès 1968, p. 45, Taylor 1983, p. 107. Igazság szerint a kínai szövegekben egyetlen olyan részlet sem található, amely mindezt alátámasztaná, s az említett követjárás nem tűnik másnak, mint egy a délkelet-ázsiai uralkodók által általánosan alkalmazott diplomáciai gyakorlat hétköznapi esetének, amelynek során az újonnan trónra lépő, vagy hatalmát megszilárdító király kapcsolatba lépett a kínai udvarral.

³⁹ *Jinshu* 97: 2546.

⁴⁰ *Shuijingzhu* 36: 1135.

⁴¹ *Jinshu* 97: 2547.

A *Jinshu* beszámol egy követségről, mely egy sehol máshol nem említett uralkodótól, bizonyos Fan Xiongtól 范熊 érkezett a kínaiakhoz a Taiyuan 太元 időszak (376–396) hetedik esztendejében, vagyis 382-ben.

A [Taiyuan-időszak] hetedik évének tavaszán, a harmadik hónapban a Linyibeli Fan Xiong követséget küldött és vidékük terményeit ajánlotta.

七年春三月，林邑范熊遣使獻方物。⁴²

Mindezek alapján Maspero arra a következtetésre jutott, hogy Fan Fo halálának 380 körül kellett bekövetkeznie. A *Jinshu* imént idézett részletében említett, ismeretlen Fan Xiong feltűnését – mely látszólag ellentmond a Fan Fo és Fan Huda közötti közvetlen öröklésnek – Maspero azzal magyarázta, hogy Fan Xiong talán régensként uralkodott a kiskorú Fan Huda mellett.⁴³ Ennél valószínűbb lehet, hogy akár egyszerű félreírásról van szó, vagy Huda mégsem közvetlen utódként lépett trónra, esetleg Huda trónra kerülése nem volt zökkenőmentes, s más jelöltek is igényt formáltak a hatalomra. Mindezen túl azt is érdemes megjegyezni, hogy Huda nevével és rokoni kapcsolataira vonatkozóan akadnak eltérések a kínai szövegek között, így például a *Liangshu* és a *Nanshi* is Xuda 須達 néven említik Hudat, s Fan Fo unokájaként, nem pedig fiaként azonosítják.⁴⁴ Nevét 413-ban, egy hadjáratral kapcsolatosan említik utoljára a kínai szövegek,⁴⁵ ám halálának pontos időpontja nem ismeretes.⁴⁶ A *Shuijingzhu* megemlíti egy neki tulajdonított köfeliratot is:

A városfalon négy kapu nyílik, [melyek közül] a keleti a főkapu. Ott a két folyó partján, egy kanyargós úton található egy régi kőtábla, mely a belevéssett barbár írásban magasztalja a korábbi királyuk, Huda erényeit.

城開四門，東為前門，當兩淮渚濱，於曲路有古碑，夷書銘讚前王胡達之德。⁴⁷

A trónviszályok időszaka (413–420)

Huda halálát követően hatalmi harcoktól terhes időszak következett, amellyel kapcsolatban sok eltérés, s nagy zűrzavar tapasztalható a kínai szövegekben. Előbb vizsgáljuk meg azt a – vélhetően hibás – változatot, melyet a legtöbb kí-

⁴² *Jinshu* 9: 231.

⁴³ Maspero 1928, p. 61.

⁴⁴ *Liangshu* 54: 785, *Nanshi* 78: 1949.

⁴⁵ *Liangshu* 54: 785.

⁴⁶ A kínai területek elleni hadjárat során Fan Huda egyik fia, Zhen Zhi 甄知 halálát lelte, míg másik fia, Yi Neng 卮能 fogságba esett.

⁴⁷ *Shuijingzhu* 36: 1141–1142.

nai szöveg alapul vesz.⁴⁸ Ezek a művek arról számolnak be, hogy a trónon Di Zhen 敵真, Di Zhen név nélkül említett unokaöccse, Wen Di 文敵, majd a nagy hatalmú miniszter, Fan Zhunong 范諸農 követte egymást, ám a *Nan Qishu*val ellentétben egyik mű sem utal arra, hogy a Wen Dit meggyilkoló funani királyfi Linyi trónjára lépett volna, s nevében egyik sem említi a Fan 范 előtagot. A leg-részletesebb források, a *Liangshu*, illetve a *Nanshi* így szólnak a történeésekről:

Xuda meghalt, s fia, Di Zhen lépett trónra. Öccse, Di Kai magához vette anyjukat, és elmenekült. Di Zhen elkeseredetten üldözte őket, s nem tudta elfogni anyját és öccsét; hátrahagyta az országot, Indiába távozott, pozícióját unokaöccsére hagyta, s nem fogadta meg az ország főminiszterének, Zang Linnek a határozott tanácsát. Miután unokaöccse trónra lépett, meggyilkolta Zang Lint. Zang Lin fia megtámadta, és megölte, majd trónra léptette a Di Kaijal azonos anyától, ám különböző apától származó fiút, Wen Dit. Wen Dit később egy funani királyfi, Dang-gen-chun megölte, ám a rangos miniszter, Fan Zhunong úrrá lett a zürzavaron, s királlyá tette magát. Mikor Zhunong meghalt, fia, Yangmai lépett trónra.

須達死，子敵真立，其弟敵鐙攜母出奔。敵真追恨不能容其母弟，捨國而之天竺，禪位於其甥，國相藏麟固諫不從。其甥既立而殺藏麟，藏麟子又攻殺之，而立敵鐙同母異父之弟曰文敵。文敵後為扶南王子當根純所殺，大臣范諸農平其亂，而自立為王。諸農死，子陽邁立。⁴⁹

Ugyanezt a forгатókönyvet követi a *Tongdian* és a *Wenxian tongkao* is, ám ezek nem ejtenek szót a Fan Fo és Wen Di uralkodása között történt eseményekről. Wen Dit Fan Fo dédunokájaként 曾孫 említik, s az ő uralkodásától indulva kapcsolódnak be az időszak eseményeinek ismertetésébe.⁵⁰ Összegezve a történetet, Fan Huda utolsó, 413-as említését, majd ismeretlen időpontban bekövetkezett halálát követően a királyi hatalom fiára, Di Zhenre szállt. A kínai szövegek szerint mindez aligha ment zökkenőmentesen, s a hatalomért más királyfi is harcba szállhatott, legalábbis erre utal, hogy Di Zhen öccse, Di Kai, anyjukkal együtt menekülni kényszerült. Di Zhen előbb üldözőbe vette a menekülőket, ám mivel nem volt képes elkapni őket, a sikertelenségtől megrendülvén a trónt unokaöccsére hagyta, s ő maga Indiába távozott. Ehhez az érdekes epizódhoz kísértetiesen hasonló leírás található a Mÿ Somból származó, szanszkrit nyelvű C96-

⁴⁸ E művek közé tartozik a *Liangshu* (54: 785), a *Nanshi* (78: 1949), a *Taiping yulan* (786: 3480), valamint a Ming-korból (1368–1644) származó földrajzi munkák, a *Shuyu Zhouzi lu* 殊域周咨錄 (7: 246) és a *Dongxi yangkao* 東西洋考 (2: 22) is.

⁴⁹ *Liangshu* 54: 785.

⁵⁰ *Tongdian* 188: 1008, *Wenxian tongkao* 331: 20b.

os feliratban,⁵¹ amely egy Gangārāja nevű uralkodót említ, aki országát hátrahagyva a Gangeszhez zárandokolt.⁵² A hasonlóságra, valamint az esemény egyedi voltára alapozva Maspero azonosította egymással a kínai szövegek által említett Di Zhent a helyi epigráfiai emlékek uralkodójával.⁵³ Ezzel szemben Vickery úgy véli, hogy mind a kínai szövegben, mind a szanszkrit szövegben említett király inkább tűnik mitologikus uralkodói őznek, mint valóságos történelmi alaknak.⁵⁴ A főminiszter, Zang Lin megkísérelte lebeszélni királyát arról, hogy a hatalmat unokaöccsére hagyja, ám Di Zhen nem hallgatott szavára, s a süket fülekre találó tanács végül a főminiszter halálát okozta, miután az uralkodó név nélkül említett unokaöccse trónra lépett. Az egykori főminiszter – csakugyan név nélkül említett – fia⁵⁵ előbb meggyilkoltatta az új királyt, majd helyébe, ahogy a *Liangshu* fogalmaz, „a Di Kaijal azonos anyától, ám különböző apától származó fiút, Wen Dit” emelte Linyi trónjára. Mindez azt jelenti, hogy Wen Di féltestvére volt mind a trónjáról lemondó, majd Indiába távozó Di Zhennek, mind a Di Zhen elől anyjukkal elmenekülő Di Kainak, de nem teljesen világos, hogy az új szereplő rokoni viszonyának rögzítésekor a kínai szerző miért a történetben kevésbé fontos szereplőhöz, vagyis Di Kaihoz, s miért nem Di Zhenhez köti a rokoni szálakat. A *Liangshu* által felvázolt történetben ezután szereplő események és uralkodók nyilvánvalóan tévesen, egy későbbi, hasonlóan zűrzavaros időszakból lettek átemelve. A *Nan Qishu* csakugyan beszámol a fenti eseménysor egy részéről,⁵⁶ ám jelentős eltérés van abban a tekintetben, hogy a funani királyfi színre lépésétől kezdődően veszi fel az események fonalát, s a *Liangshu*hoz képest több évtizeddel későbbre, jóval a két Yangmai király uralkodása utánra helyezi az eseményeket.⁵⁷ A *Nan Qishu*, az időbeli elhelyezés eltérésein túl, abban is különbözik a *Liangshu* és *Nanshi* szövegétől, hogy Fan Zhunongot Fan Yangmai egyik leszármazottjaként nevezi meg, míg az első változat Fan Yangmait Zhunong fiaként vezeti be Linyi uralkodóinak sorába. Elképzelhető, hogy a kínai történetírók összekeverték két polgárháborús időszakot, s akár két különböző, Funan felől érkező betörésről is szó lehet. Érdekes Southworth elgondolása a Fan Huda halálát követő időszakra vonatkozóan, melyet Vickery

⁵¹ A feliratról és annak fordításáról lásd Finot 1904, pp. 918–925, Majumdar 1985 [1927], pp. 16–26 (No. 12). A felirat pontos adatait illetően lásd Schweyer 1999, pp. 326–327.

⁵² A szóban forgó uralkodót további két, csakugyan M̃y Somból származó felirat is megemlíti, a C73A (mint Gaṅgeśa), továbbá a C81 (mint Gaṅgeśvara). A felirat pontos adatait illetően lásd Schweyer 1999, pp. 326–327.

⁵³ Maspero 1928, pp. 64–65.

⁵⁴ Vickery 2005, p. 20.

⁵⁵ Akit Maspero tévesen Zang Lin unokaöccsének fordított. Lásd Maspero 1928, p. 65.

⁵⁶ *Nan Qishu* 58: 1013.

⁵⁷ A *Nan Qishu* Linyiről szóló fejezete érintőlegesen kitér ugyan Linyi megalakulására, de Fan Yangmai benne az első, név szerint említett uralkodó. A két Fan Yangmai uralkodása után több évtizedes kihagyás után Fan Dang-gen-chun uralkodásától folytatja az események ismertetését, melyeket később, az időrendileg megfelelő helyen tárgyalunk majd.

idéz.⁵⁸ Southworth felveti, hogy a Fan Huda utolsó említése és Fan Yangmai trónra kerülése közti időszak túl rövid ahhoz, hogy a kínai szövegek által említett uralkodók mindegyikének hatalomra kerülése ténylegesen reális lehessen. Véleménye szerint a kínai szerzők esetleg összeszőtték Linyi és egy másik politikai entitás, talán a tőle délre fekvő Xitu 西屠 történetét.⁵⁹ Túl azon, hogy a kínai szerkesztők a polgárháború végének eseményeit nyilvánvalóan egy későbbi időszakból emelték át, még ha a legtöbb uralkodót említő *Liangshu* és *Nanshi* fogadnánk is el, a relatíve rövid időszakban említett uralkodók mennyisége még akkor sem számítana példa nélkülinek vagy különlegesnek történelmi szempontból.⁶⁰ Különösképpen igaz ez egy olyan időszakkal kapcsolatosan, amely maguk a kínai szövegek alapján is súlyos polgárháborúk kora volt. A kérdéses időszakban a *Jinshu* két követjárást is megemlít, az elsőt 414-ben, a másodikat pedig 417-ben,⁶¹ ám sajnálatos módon mindkettőt a követséget küldő uralkodó nevének megadása nélkül.

A két Fan Yangmai 陽邁(楊邁)⁶²

A polgárháborús időszakot követően Fan Yangmai a soron következő uralkodó, akit a kínai krónikák név szerint említenek. Fan Yangmai az összes szövegváltozat szerint vér szerinti rokona volt a korábbi uralkodói háznak, hiszen a *Shuijingzhu* Fan Huda fiaként, a *Liangshu* és a *Nanshi*, illetőleg a *Tongdian* és a *Taiping yulan* – vélhetően tévesen ugyan, de – Fan Zhunong fiaként azonosítja.⁶³

⁵⁸ Vickery 2005, p. 20. A gondolat Southworth publikálatlan, s így hozzá nem férhető doktori disszertációjából származik.

⁵⁹ A kínai források többféle változatban is megemlítik ezt az országot. A *Liangshu* (54: 784) „Xi országbeli barbárok” 西國夷, a *Nanshi* (78: 1948) „Xitu barbárok” 西圖夷, a *Xin Tangshu* (222 下: 6297) és a *Tongdian* (188: 1007) ugyanezzel az elnevezéssel, ám más írásjegy-kombinációval 西屠夷, míg a *Shuijingzhu* (36: 1147) és a *Taiping yulan* (790: 3502) „Xitu ország” 西屠國 néven jelölik. A *Wenxian tongkao* (331: 17b) két változatban, mint „Xitu barbárok” 西屠夷, illetve „Xitu ország” 西屠國 is említést tesz róluk. A valóságban a kínai szövegek, Linyihez viszonyított hozzávetőleges földrajzi elhelyezkedésén túl, rendkívül kevés információt közölnek Xituról, így kérdéses, hogy ez a forrásanyag alkalmas-e mélyebbre ható következtetések levonására.

⁶⁰ A Római Birodalom története során ennél sokkal mozgalmasabb időszakok is akadtak. Elég ha csak 69-re, a „négy császár évére” gondolunk, amikor Néro halálát követően egyetlen esztendő alatt négy császár (Galba, Otho, Vitellius és Vespasianus) váltotta egymást a hatalomban, de legalább ennyire viharos volt a Római Birodalom története a 2. század legvégén és az egész 3. század során, amely időszak talán történelmi rekord is egyben. Ezekon kívül hasonló példaként megemlíthetnénk még az Északi-Wei dinasztia (386–535) utolsó évtizedének eseményeit is.

⁶¹ *Jinshu* 10: 264 és 10: 266.

⁶² Yangmai nevével kapcsolatban két írásjegyváltozat is előfordul a kínai szövegekben. Míg a *Songshu*, a *Liangshu* és a *Nanshi* mind a 陽邁 változatban, addig a *Nan Qishu* és a *Shuijingzhu* azoktól eltérően 楊邁 alakban adja meg a nevét.

⁶³ *Shuijingzhu* 36: 1143, *Liangshu* 54: 785, *Nanshi* 78: 1949, *Tongdian* 188: 1008, *Taiping yulan* 786: 3480.

Ahogy azt a későbbiek folyamán látni fogjuk, Fan Zhunong jóval később uralkodott, a *Nan Qishu* szerint 492-ben küldte el első követségét Kínába, s 498-ban egy tengeri hajóját során lelte halálát. Az említett kínai művek szerkesztői összekeverhették a sorrendiséget, hiszen minden valószínűség szerint éppen hogy Fan Zhunong volt Fan Yangmai leszármazottja, nem pedig fordítva. A Fan Yangmai uralkodásával kapcsolatosan a legtöbb részletet feljegyző *Nan Qishu* nem szól az uralkodó családi kötelékeiről, csupán Fan Yangmai legelső Kínába küldött követségétől taglalja Linyi történetét. A Yangmai születése és trónra kerülése körüli eseményekről a *Shuijingzhu* így szól:

Egykoron, mikor Yangmai anyja terhes volt, álmában egy ember *yangmai* arany szőnyeget terített le, s [ő] a fiával a szőnyegre hullott, majd arany sugár kelt, melynek ragyogása gyönyörű és káprázatos volt. Kínai szokások szerint a legkiválóbb aranyat „bíbor csiszolt aranyrak” nevezik, a helyi szokások szerint azonban a legkiválóbb aranyat „*yangmai* aranyrak” nevezik. Mikor apja, Huda meghalt, [Yangmai] örökölte a királyi hatalmat, aki képes volt elnyerni az emberek érzelmeit, s a varázslatos álm révén biztosította az ország jólétét.

初，陽邁母懷身，夢人鋪陽邁金席，與其兒落席上，金色光起，昭折豔曜。華俗謂上金為紫磨金，夷俗謂上金為陽邁金。父胡達死，襲王位，能得人情，自以靈夢，為國祥慶。⁶⁴

Maspero, ugyan szembesült a ténnyel, hogy Fan Yangmait a kínai szövegek egy része Fan Huda fiaként említi, mégis arra a következtetésre jutott, hogy az uralkodó származása bizonytalan. Úgy vélte, hogy amennyiben Fan Yangmai valóban Fan Huda fia volt, úgy anyjának bizonyosan alacsony származásúnak kellett lennie, legalábbis erre utal, hogy a varázslatos álomban szereplő égi jelekkel próbálta igazolni hatalmát.⁶⁵ A kínai szövegek mindenesetre nem sejtetnek trónbitorlást, így Maspero gondolatmenete spekulációnak tűnik csupán, s a rendelkezésre álló forrásanyag alapján nem lehetünk bizonyosak benne, hogy a Fan Yangmai születése körüli események legendáját ténylegesen pusztán az a szándék szülte-e, hogy utólag ezzel igazolja trónra kerülésének legitimitását.⁶⁶ Ettől a vitatott eseménytől függetlenül Fan Yangmai trónra lépése – legalábbis a kínai szövegek alapján – aligha tűnik olyan fordulópontnak, amely új dinasztia bevezetését indokolná Linyi történetében. Fan Yangmai királyt az összes kínai

⁶⁴ *Shuijingzhu* 36: 1143.

⁶⁵ Maspero 1928, p. 67.

⁶⁶ Az életük során jelentős, fényes pályafutást befutó uralkodók születését megelőző varázslatos álmok nem feltétlenül azok hatalmának kétes legitimitását próbálják kendőzni. Sok esetben ezek a legendák inkább az adott uralkodó későbbi nagyságát kívánják előrevetíteni és hangsúlyozni a mesés álmok és jóslatok segítségével. Hasonló álmokról olvashatunk Alexandrosz születését megelőzően (Plutarkhosz: *Párhuzamos életrajzok*: Alexandrosz-Iulius Caesar: pp. 581–583).

szövegváltozat szerint szoros családi kötelék fűzte elődeihez, s ugyan meglehet, hogy nem kijelölt trónörökösként, nem a trón valódi várományosaként, esetleg a jogos utód félreállításával vagy eltüntetésével jutott hatalomra, de mindez történelmileg nem jelenti egy uralkodói ház folytonosságának megszakadását.⁶⁷ Fan Yangmai 420-ban lett Linyi királya, legalábbis ez derül ki a *Nan Qishu* beszámolójából:

A Song-dinasztia Yongchu időszakának [420–422] első esztendejében [420] Linyi királyává lett Fan Yangmai születésekor anyja álmában egy embertől arany gyékényt kapott, melynek ragyogó színe különlegesen szépséges volt. Kínában ezt vörös aranynak hívják, ám a barbárok *yangmainak* nevezik, s [a király] innen kapta a nevét.

宋永初元年，林邑王范楊邁初產，母夢人以金席藉之，光色奇麗。中國謂紫磨金，夷人謂之「楊邁」，故以為名。⁶⁸

A rákövetkező évben követséget menesztett a kínai udvarhoz:

A Song-dinasztia Yongchu időszakának [420–422] második esztendejében [421] követséget küldött, s adót ajánlott fel, Yangmait pedig elismertük Linyi királyának.

宋永初二年，遣使貢獻，以陽邁為林邑王。⁶⁹

A trónra lépését követően Fan Yangmai rendkívül agresszív politikát folytatott a kínaiak által felügyelt észak-vietnami tartományokkal szemben, s betöréseivel, rabló hadjárataival állandó fenyegetést jelentett a helyi lakosság számára. A Linyi elleni hadjárat végül Ruan Mizhi 阮彌之 vezetésével indult meg, s felkészületlenül érte az éppen házasodó Fan Yangmai királyt. Az előretörő kínai seregek hatalmas viharba keveredtek, amely súlyos veszteségeket okozott, ám mikor a döntő tengeri ütközetben találat érte Fan Yangmai hajójának kormányosát, az ellenséges hajóhadban zavar támadt, a hajók szétszéledtek, s az uralkodót csak egy különálló hajó tudta kimenteni, amelynek fedélzetén elmenekülhetett.⁷⁰ Ruan Mizhi hadjárata hosszabb távon nem hozott tartós nyugalmat a fe-

⁶⁷ A kínai történelem számos példát szolgáltat arra, hogy császárok egyazon dinasztiaán belül is elődjük hatalmának elbitorlása révén jussanak trónra. 756-ban, An Lushan 安祿山 lázadásának idején, míg Xuanzong 玄宗 császár menekülni kényszerült, s Sichuan tartományban tartózkodott, fia, a későbbi Suzong 肅宗 császár megkaparintotta az idős uralkodó trónját. Xuanzong végül mint visszavonult császár 太上皇 tért vissza a fővárosba. Zhu Di 朱棣, aki a Ming-dinasztia harmadik császára lett, s aki uralkodási időszakának alapján Yongle 永樂 néven ismeretes, a dinasztiaalapító trónjának jogos örökösétől, saját unokaöccsétől, Jianwen 建文 császártól ragadta el a hatalmat.

⁶⁸ *Nan Qishu* 58: 1013.

⁶⁹ *Liangshu* 54: 785.

⁷⁰ *Shuijingzhu* 36: 1138–1139.

nyezetett tartományok számára, de Fan Yangmai néhány esztendeig nem halhatott magáról sem követségek küldésével, sem újabb betörések elkövetésével. A rákövető évtized során Fan Yangmai ugyan rendszeres adót küldött Kínába, de mindezzel párhuzamosan nem hagyott fel a portyázásokkal sem. A kínai szövegek 435-ben, 438-ban, 439-ben és 441-ben is említenek követjárásokat, a katonai események kapcsán azonban nagyon kevés konkrétummal szolgálnak. Annak beazonosítását, hogy Yangmai vajon meddig uralkodhatott, rendkívül megnehezíti, hogy fia, Duo 咄, aki a trónon követte, apja iránti tiszteletből ugyancsak felvette a Yangmai nevet:

Yangmai meghalt, s fia, Duo lépett trónra. Apja iránti szeretetből ő is a Yangmai nevet vette fel.

陽邁死，子咄立，慕其父，復曰陽邁。⁷¹

A *Shuijingzhu* arról is beszámol, hogy a második Yangmai fiatalon került a trónra:

A koronaherceget eredetileg Duonak nevezték, ám mikor később Yangmai meghalt, Duo tizenkilenc esztendősen az örökébe lépett, s az előző uralkodó erényei iránti tiszteletből ő is Yangmaira változtatta nevét. A két generáció, apa és fia, közös nevet viseltek, s látták, hogy Linyi el fog pusztulni.

其太子初名咄，後陽邁死，咄年十九代立，慕先君之德，復改名陽邁。⁷²

A kínai szövegek egy része által leírt történet kronológiai sorrendje, illetőleg a szövegek szerkezete azt sejteti, hogy az első Yangmai csak rövid ideig uralkodott, hiszen trónra lépésének datálása,⁷³ illetve első követségének említése⁷⁴ után gyakorlatilag a következő mondatban már utódjáról beszélnek. Ezt követően mindegyik esetben egy hosszabb vagy rövidebb általános rész szakítja meg a történeti események elbeszélését, mely például Linyi lakóinak szokásait taglalja, majd folytatódik a történet, immár a Tan Hezhi 檀和之 által vezetett kínai hadjárat leírásával.⁷⁵ Azoktól eltérően a *Songshu* Yangmai trónra kerülésétől kezdődően részletesen beszámol a kínaiak Linyivel vívott háborúiról, de egyetlen szóval sem tesz említést a második Yangmairól, s a szövegben semmi sem utal arra,

⁷¹ *Liangshu* 54: 785.

⁷² *Shuijingzhu* 36: 1143.

⁷³ *Nan Qishu* 58: 1013.

⁷⁴ *Liangshu* 54: 785.

⁷⁵ Ezt a szerkezetet követi a *Liangshu* (54: 785), *Nanshi* (78: 1949), *Nan Qishu* (58: 1013), *Taiping yulan* (786: 3480) és a *Wenxian tongkao* (331: 20b) is.

hogy időközben személycsere történt volna Linyi trónján.⁷⁶ Több szöveg is tartalmaz egy mondatot, amely talán szintén arra enged következtetni, hogy a 446-os vereség idején még az első Yangmai volt Linyi királya. Ahogy a *Liangshu* írja:

Yangmai, apa és fia, magukat mentve mindketten elmenekültek.

陽邁父子並挺身逃奔。⁷⁷

Ezt a mondatot többek között megemlíti a *Songshu*, a *Nanshi* és a *Taiping yulan* is.⁷⁸ Ugyan a fentiek ismeretében egyáltalán nem egyértelmű a helyzet, de a mondatban szereplő „Yangmai, apa és fia” 陽邁父子 kifejezés mintha a két Yangmaira vonatkozna.⁷⁹ A *Shuijingzhu* szerint Yangmai a hadjárat esztendejében lelte halálát:

A Yuanjia időszakban [424–453] Tan Hezhi hadjáratot vezetett Linyi ellen. Királyuk, Yangmai népével éjjel hegyek és mocsarak közé [vagyis a vadonba] menekült. Elfoglaltuk városait, s hatalmas mennyiségű kincset szereztünk. Miután visszavonták a seregeket, Yangmai visszatért országukba, s az ország letarolt volt és kifosztott. Akkoriban az emberek közül alig néhányan maradtak életben. [Yangmai] elkeseredésében összeomlott, ám mikor keserősége elmúlt, újra feléledt, majd a Yuanjia időszak huszonharmadik esztendejében [446] meghalt.

元嘉中，檀和之征林邑，其王陽邁，舉國夜奔竄山藪。據其城邑，收寶巨億。軍還之後，陽邁歸國，家國荒殄，時人靡存，躊躕崩擗，憤絕復蘇，即以元嘉二十三年死。⁸⁰

A *Shuijingzhu* arról is beszámol, hogy Fan Yangmai a harcok során sebesülést szenvedett:

Tan Hezhi a keleti hídnál komoly harcot vívott, s ez az a hely, ahol Yangmai megsebesülván leesett az elefántról.

檀和之東橋大戰，楊邁被創落象，即是處也。⁸¹

⁷⁶ *Songshu* 97: 2377–2379. Mindez azért érdekes, mivel a szóban forgó események éppen a Song-dinasztia (420–479) időszakában történtek, s alapvetően ez a munka tartalmazza a legrészletesebb leírást erről a periódusról.

⁷⁷ *Liangshu* 54: 786.

⁷⁸ *Songshu* 97: 1378, *Nanshi* 78: 1950, *Taiping yulan* 786: 3481.

⁷⁹ A két Fan Yangmai uralkodásának időpontját illetően nincs összhang a szakirodalomban sem. Pelliot szerint az első Fan Yangmai volt az, aki 446-ban halálát lelte, s a második Fan Yangmai csak ezt követően került hatalomra (Pelliot 1904, p. 383). Ezzel szemben Maspero úgy vélte, hogy az első Fan Yangmai halála már valamikor a Yongchu (420–422) időszakban bekövetkezett (Maspero 1928, p. 68).

⁸⁰ *Shuijingzhu* 36: 1142–1143.

⁸¹ *Shuijingzhu* 36: 1144.

Fan Shencheng 范神成

A két Fan Yangmai uralkodását követően Fan Shencheng a soron következő, név szerint említett uralkodó Linyi trónján. A kínai szövegek nem tesznek említést arról, hogy bármiféle rokonai kapcsolatban állt-e elődjével vagy utódjával, személyéről mindössze annyit tudhatunk, hogy valamikor Xiaowu 孝武 császár Xiaojian 元嘉 (454–456) és Daming 大明 (457–464) időszakában, majd Ming császár 明帝 Taiyu 泰豫 időszakának első esztendejében, vagyis 472-ben követéseket küldött a kínai udvarhoz.

Xiaowu császár Xiaojian [454–456] és Daming [457–464] időszakában Linyi királya, Fan Shencheng egymás után többször is elküldte rangos hivatalnokát, hogy beadványt nyújtson be s adót ajánljon fel. Ming császár Taiyu időszakának első esztendejében [472] ismét követséget küldött, hogy vidékük terményeit ajánlják fel.

孝武孝建、大明中，林邑王范神成累遣長史奉表貢獻。明帝泰豫元年，又遣使獻方物。⁸²

A *Songshu* ennél pontosabb, s a Xiaojian időszak második esztendejére, vagyis 455-re, majd a Daming időszak második esztendejére, 458-ra helyezi ezeket a követjárásokat.⁸³

Fan Wenzan 范文贊

Az utána említett Fan Wenzan királyról a *Liangshu* és a *Nanshi* csupán annyit ír:

A Qi-dinasztia Yongming időszakában [483–493] Fan Wenzan többször is követséget küldött, s adót ajánlott fel.

齊永明中，范文贊累遣使貢獻。⁸⁴

Fan Dang-gen-chun 范當根純

Amennyiben a *Nan Qishu* által felvázolt eseménysort követjük, valamikor ezt követően kellett következnie a funani királyfi, Fan Dang-gen-chun 范當根純 betörésének és rövid uralkodásának, majd előbb Zhunong, aztán fia, Wen Kuan 文

⁸² *Liangshu* 54: 786.

⁸³ *Songshu* 97: 2379.

⁸⁴ *Liangshu* 54: 786, *Nanshi* 78: 1950.

款 trónra kerülésének.⁸⁵ A funani királyfiból Linyi királyává lett Fan Dang-gen-chun 491-ben ajándékaival követséget küldött a kínai udvarhoz, amely azon túl, hogy hangzatos tisztségekben részesítette, egyben elismerte Linyi királyának is. A *Nan Qishu* így szól róla:

Egy barbár, Fan Dang-gen-chun megtámadta, s elragadta országukat, majd bitorló módon királyuk lett. A Yongming időszak [483–493] kilencedik esztendejében [491] követséget küldött, hogy adóul arany gyékényt és egyebeket ajánljanak. A parancs így szólt: „Linyi a távolban fekszik, s jelenlegi nemzedékük a király átalakító [hatalmának] szolgái. Dang-gen-chun őszinteséggel érkezett, vezetve hivatalnokait, távoli érdemei említésre méltóak, kiválósága tiszteletet érdemel. Érdemes rá, hogy magas sztos címeket kapjon, s ezáltal kiterjedt gazdagságban nyugodjék. Méltó a »császári jelvények hordozójának«,⁸⁶ a »tengeri hadakért felelős főparancsnoknak«, a »békés délvidék parancsnokának«, »Linyi királyának«.”

夷人范當根純攻奪其國，篡立爲王。永明九年，遣使貢獻金篋等物。詔曰：「林邑（蟲）（雖）介在遐外，世服王化。當根純乃誠款到，率其僚職，遠績克宣，良有可嘉。宜沾爵號，以弘休澤。可持節、都督緣海諸軍事、安南將軍、林邑王。」⁸⁷

A *Nan Qishu* Funanról szóló fejezetében további részleteket is találhatunk. 484-ben, Funan királya, Qiao-chen-ru Du-ye-ba-mo 僑陳如闍耶跋摩 az indiai szerzetest, Shi Na-jia-xiant 釋那伽仙 küldte, hogy üzenetét tolmácsolja a kínai császárnak:

Alattvalódnak [nekem] van egy szolgája, kit Jiu-chou-luonak hívnak, elhagyta alattvalódat [engem], s elmenekült, másutt telepedett meg. s kegyetlen ellenállásba kezdett, majd legyőzte Linyit, s önmagát tette meg királyukká.

臣有奴名鳩酬羅，委臣逸走，別在餘處，構結兇逆，遂破林邑，仍自立爲王。⁸⁸

⁸⁵ Fan Dang-gen-chun és Fan Zhunong uralkodásának részleteit illetően mindenképpen a „kortárs” *Nan Qishu* tűnik a megbízhatóbb forrásnak, erre utal, hogy sokkal részletesebben mesél róluk, pontos évszámokat és követjárásokat is megadva, így például beszámol Fan Zhunong halálának körülményeiről is. Maguk a szóban forgó események éppen a Déli Qi-dinasztia (479–512) idején történtek, s a *Nan Qishu* pontosan ennek a dinasztiának a történetét dolgozza fel. Ugyan a művet csak 537-ben adták ki, de nyilvánvalóan az adott időszak dokumentumait használták fel a szerkesztési munkák során.

⁸⁶ A »császári jelvények hordozója« (*chijie* 持節) különleges erők élére kinevezett magas tisztség elnevezése volt. Lásd Hucker 1998, p. 165: 1105.

⁸⁷ *Nan Qishu* 58: 1013.

⁸⁸ *Nan Qishu* 58: 1015.

Funan királya katonai segítséget kért ahhoz, hogy leszámolhasson egykori alattvalójával, ám a kínai udvar elutasította kérését. Noha két különböző néven említik meg a szóban forgó funani királyfit, a *Nan Qishu* alapján vélhetően ugyanarról a személyről van szó.

Fan Zhunong 范諸農

Mindezek után a másik változathoz hasonlóképpen folytatódik a történet, s a már említett Fan Zhunong üzte el az idegent, majd előbb 492-ben, elődjéhez hasonlóan, hangzatos tisztségeket kapott a kínai császártól, aki elismerte Linyi királyának, majd 495-ben további kinevezésekkel gazdagodott. Zhunong végül 498-ban, egy tengeri vihar következtében, a vízben lelte halálát. Halála után fia, bizonyos Wen Kuan 文款 követte a trónon. A *Nan Qishu* így szól róluk:

Fan Yangmai leszármazottja, Fan Zhunong, földijeit vezetve harcba szállt Dang-gen-chun ellen, s visszaszerezte az országát [Linyit]. A tizedik esztendőben [492] Zhunong tétetett meg a »császári jelvények hordozójává«, a »tengeri hadakért felelős főparancsnokká«, a »békés délvidék parancsnokává«, »Linyi királyává«. A Jianwu időszak [494–498] második esztendejében [495] elnyerte a »délvidéket oltalmazó parancsnok« elnevezést. A Yongtai időszak első esztendejében [498] Zhunong udvarunkhoz járult, ám a tengeren szörnyű szélvihar támadt, s vízbe veszett. Fia, Wen Kuan lett a »császári jelvények hordozója«, a »tengeri hadakért felelős főparancsnok«, a »békés délvidék parancsnoka«, »Linyi királya«.

范楊邁子孫范諸農率種人攻當根純，復得本國。十年，以諸農為持節、都督緣海諸軍事、安南將軍、林邑王。建武二年，進號鎮南將軍。永泰元年，諸農入朝，海中遭風溺死，以其子文款為假節、都督緣海軍事、安南將軍、林邑王。⁸⁹

Wen Kuan 文款

Maspero és Pelliot is azonosította egymással a *Liangshu* és *Nanshi* által említett Fan Wenzan és a *Nan Qishu*ban szereplő Wen Kuan királyokat,⁹⁰ ám ezzel kapcsolatosan adódik egy kis probléma. A *Liangshu* és a *Nanshi* szerint Fan Wenzan a Yongming időszakban, vagyis 483–493 között többszörösen is követségeket menesztett a kínai udvarhoz, ugyanakkor a *Nan Qishu* alapján 491-ben már Fan Dang-gen-chun uralkodott, Wen Kuan pedig csupán a 492-ben trónra lépett Fan Zhunong 498-ban bekövetkezett halála után lépett trónra. Ráadásul, ha elfogadjuk a feltételezést, hogy a *Nan Qishu* által említett Jiu-chou-luo 鳩酬羅 és Fan

⁸⁹ *Nan Qishu* 58: 1013.

⁹⁰ Maspero 1928, p. 78, Pelliot 1904, p. 384.

Dang-gen-chun egy és ugyanaz a személy, akkor a funani királyfinak már 484-ben Linyi trónján kellett ülnie. További nehézséget jelent, hogy ugyan egyik mű sem említi, hogy feltétlenül közvetlen utódként, de a *Liangshu* és a *Nanshi* szerint Fan Wenzan fia, Fan Tiankai 范天凱 követte a trónon, így ezek a változatok nem igazán hagynak helyet Fan Dang-gen-chun és Fan Zhunong uralkodására a *Nan Qishu* által említett időpontban.⁹¹ Elképzelhető, hogy Fan Wenzan és Wen Kuan azonosítása valóban helytálló, s a *Liangshu* és a *Nanshi* szerkesztői a ténylegesnél valamivel korábbra helyezték Wen Kuan uralkodásának idejét.

Fan Tiankai 范天凱

A *Liangshu* kronológiája szerint Fan Wenzan fia, Fan Tiankai volt a következő, név szerint említett uralkodó, aki a Liang-dinasztia Tianjian 天監 időszakának (502–519) kilencedik esztendejében (510) egy fehér majmot küldött ajándékkul a kínai császárnak,⁹² majd a tizedik (511) és tizenharmadik esztendőben (514) újabb követségeket küldött.⁹³ A *Liangshu* és a *Cefu yuangui* is említi egy további követséget 512-ben, amely vélhetően szintén Fan Tiankai nevéhez köthető.⁹⁴ A *Liangshu* így ír Fan Tiankairól:

A Tianjian időszak [502–519] kilencedik esztendejében [510] Wenzan fia, Tiankai fehér majmot ajánlott fel. A [császári] rendelkezés így szólt: „Linyi királya, Fan Tiankai a tenger mellékén él, szívében jósággal érkezett [hozzánk], távolról érkező adót hozott, kiválósága tiszteletet érdemel. Érdemessé vált az olyan becses címek viselésére, mint »a császári jelvények hordozója«, »tengeri hadakért felelős főparancsnok«, »a tekintélyes délvidék parancsnoka«, »Linyi királya.«” A tizedik [511] és a tizenharmadik [514] esztendőkből Tiankai ismételt követséget küldött, és vidéke termékeit ajánlotta fel. Kis idő múlva betegségbe esett és meghalt. Fia, Bi-cui-ba-mo lépett helyébe, aki beadványt nyújtott be és adót ajánlott fel.

天監九年，文贊子天凱奉獻白猴，詔曰：「林邑王范天凱介在海表，乃心款至，遠脩職貢，良有可嘉。宜班爵號，被以榮澤。可持節、督緣海諸軍事、威南將軍、林邑王。」十年，十三年，天凱累遣使獻方物。俄而病死，子弼毳跋摩立，奉表貢獻。⁹⁵

⁹¹ *Liangshu* 54: 786, *Nanshi* 78: 1950.

⁹² Maspero fehér szarvasnak fordította (Maspero 1928, p. 79), ám a szövegek egyértelműen fehér majmot 白猴 említene. Lásd *Liangshu* 2: 50.

⁹³ A követségekről beszámol a *Liangshu* és a *Cefu yuangui* is, s ugyan ez utóbbi egyik Fan Tiankaihoz köthető követjárás esetén sem adja meg az uralkodó nevét, ám ezeket a *Liangshu* egyértelműen neki tulajdonítja.

⁹⁴ *Liangshu* 2: 52, *Cefu yuangui* 968: 11383.

⁹⁵ *Liangshu* 54: 786.

Bi-cui-ba-mo 弼毳跋摩⁹⁶

Miután utolsó követségének Kínába érkezése után Fan Tiankai betegség következtében elhunyt, a trónon fia, Bi-cui-ba-mo követte, aki csakugyan adót küldött a császári udvarhoz, aminek pontos időpontja ismeretlen.⁹⁷

Gao-shi-sheng-kai 高式勝鐙

Az utána soron következő uralkodó, Gao-shi-sheng-kai nevéhez két követség köthető 526-ban, illetve 527-ben, ám a kínai szövegek hallgatnak arról, hogy ő vajon bármiféle rokoni kapcsolatban állt-e az öt megelőző, illetve a sorban utána következő királlyal. A *Liangshu* így mesél róla:

A Putong időszak [520–527] hetedik esztendejében [526] királyuk, Gao-shi-sheng-kai követséget küldött, és vidékük termékeit ajánlotta fel. A parancs szerint megtették a »császári jelvények hordozójává«, a »tengeri ügyekért felelős parancsnokká«, a »békés délvidék parancsnokává«, »Linyi királyává«. A Datong időszak [527–529] első évében [527] ismét követséget küldött, s adót ajánlott.

普通七年，王高式勝鐙遣使獻方物，詔以為持節、督緣海諸軍事、綏南將軍、林邑王。大通元年，又遣使貢獻。⁹⁸

Gao-shi-lü-tuo-luo-ba-mo 高式律陁羅跋摩

A trónon Gao-shi-lü-tuo-luo-ba-mo követte, aki 530-ban, s 534-ben is küldött követségeket.⁹⁹ A *Liangshu* beszámolója szerint:

A Zhongdatong időszak [529–534] második esztendejében [530] Linyi királya, Gao-shi-lü-tuo-luo-ba-mo követséget küldött, s adót ajánlott. A parancs szerint megtették a »császári jelvények hordozójának«, a »tengeri ügyekért felelős parancsnoknak«, a »békés délvidék parancsnoká-

⁹⁶ Bi-cui-ba-mo nevét Maspero és Pelliot Vijayavarman alakban rekonstruálta (Pelliot 1904, p. 384, Maspero 1928, p. 79), amely név azonban nem található meg a helyi feliratokban. Lásd Vickery 2005, p. 19.

⁹⁷ Fan Tiankai utolsó követsége, amelynek megérkezése után nem sokkal elhunyt, a Tianian időszak tizenharmadik esztendejében, vagyis 514-ben, a negyedik hónapban ért Kínába. Lásd *Liangshu* 2: 54 és 54: 786, *Cefu yangui* 968: 11383. Bi-cui-ba-mo valamikor ezt követően lett Linyi királya, ám követségének időpontja tökéletesen bizonytalan.

⁹⁸ *Liangshu* 54: 787.

⁹⁹ A szövegben a *Liangshu* által megadott változatokat adtam meg, amelyektől egy írásjeggyel eltérnek a *Nanshiben* szereplő nevek: Gao-shu-sheng-kai 高戍勝鐙, illetőleg Gao-shu-lü-tuo-luo-ba-mo 高戍律陁羅跋摩.

nak«, »Linyi királyának«. A hatodik esztendőben [534] követséget küldött, s vidékük termékeit ajánlotta fel.

中大通二年，行林邑王高式律陀羅跋摩遣使貢獻，詔以為持節、督緣海諸軍事、綏南將軍、林邑王。六年，又遣使獻方物。¹⁰⁰

A rákövetkező több mint fél évszázadra vonatkozóan a *Cefu yuangui* ugyan feljegyez követjárásokat 542-ben, valamint 567-ben és 572-ben, ám egyik esetben sem említi meg a követséget küldő uralkodó nevét.¹⁰¹ A *Chenshu* szintén név nélkül említi ez utóbbi két követséget.¹⁰² Ezeken túl a *Cefu yuangui*, valamint a *Suishu* beszámol egy követségről 595-ben is, ugyancsak név nélkül.¹⁰³

Fan Fanzhi 范梵志

Fan Fanzhi a következő király Linyi trónján, akit a kínai szövegek név szerint említenek, s nevével a Sui-dinasztia 605-ben vezetett hadjárata kapcsán találkozhatunk. A győzelemmel végződő kínai hadjárat Wen császár uralkodása alatt, a Renshou időszak (601–604) végén indult meg, de csak 605-ben, Yang császár uralkodása alatt ért véget. Linyi vereséget szenvedett a Liu Fang 劉方 által vezetett kínai seregektől, s azok kifosztották Linyi fővárosát.¹⁰⁴ A hadjáratot, s a főváros kifosztását követően csaknem két évtizedig nem olvashatunk Fan Fanzhi uralkodásáról, majd 623-ban, illetőleg 625-ben egyaránt követséget küldött Kínába.¹⁰⁵

Fan Touli 范頭黎

Fan Fanzhi után Fan Touli 范頭黎 a következő uralkodó, akit a kínai szövegek név szerint említenek, nevéhez mindössze egy 630-os, valamint egy 631-es követség köthető.¹⁰⁶

Fan Zhenlong 范鎮龍

Fan Toulit a trónon fia, Fan Zhenlong követte, akit 645-ben a saját miniszterre, Mo-he-man-duo-jia-du 摩訶漫多伽獨 gyilkoltatott meg. A *Xin Tangshu* és a *Tang huiyao* alapján Fan Zhenlong nevéhez köthető a 640-es, Kínába küldött

¹⁰⁰ *Liangshu* 54: 787.

¹⁰¹ *Cefu yuangui* 968: 11385 és 969: 11387.

¹⁰² *Chenshu* 4: 69 és 5: 81.

¹⁰³ *Cefu yuangui* 970: 11395, *Suishu* 2: 40.

¹⁰⁴ Liu Fang Linyi elleni hadjárataról két helyen, a Linyiről szóló részben (82: 1831–1833), valamint Liu Fang életrajzában (53: 1358) is részletesen beszámol a *Suishu* 隋書.

¹⁰⁵ *Jiu Tangshu* 197: 5270.

¹⁰⁶ *Jiu Tangshu* 197: 5270.

követség. Előbbi mű megadja a követséghez köthető uralkodói nevet, utóbbi az évszámot, ám a küldött hódolati ajándékok listája alapján nyilvánvalónak tűnik, hogy mindkét szöveg ugyanarról a követjárásról beszél.¹⁰⁷ A *Cefu yuangui* megemlíti továbbá egy 642-es követséget is.¹⁰⁸ A legtöbb változat szerint Fan Zhenlongot a trónon előbb Touli veje, majd lánya követték. A *Jiu Tangshu* így meséli el a történéseket:

A tizenkilencedik esztendőben [645] Zhenlongot meggyilkoltatta minisztere, Mo-he-man-duo-jia-du, s egész nemzetségét is kiirtatta, így megszakadt a Fan nemzetség. Az ország népe Touli vejét, egy bráhmint, tette meg királyának. Később a magas rangú miniszterek és az ország népe meghatottan gondolt [visszavágyott] a régi uralkodóra, majd megdöntötték a bráhmin uralmát, és Touli főfeleségének lányát tették királyukká.¹⁰⁹

十九年，鎮龍為其臣摩訶漫多伽獨所殺，其宗族並誅夷，范氏遂絕。國人乃立頭黎之女媿婆羅門為王。後大臣及國人感思舊主。乃廢婆羅門而立頭黎之嫡女為王。¹¹⁰

Ettől némileg eltér a *Tongdian* és a *Taiping yulan* szövege, amelyek az események sorából kihagyják mind Fan Zhenlong, mind Touli vejének uralkodását, s Touli uralkodását követően Touli lányát említik Linyi következő uralkodójaként. Ennél még izgalmasabb a *Zizhi tongjian* változata, amely szerint Mo-he-man-duo-jia-du (akit a szövegrészlet csak Jia-du 伽獨 néven említ) palotaforradalmra rövid sikerrel járt, s miután lemészároltatta az uralkodói családot, a korábbi miniszter Linyi trónjára lépett, ám nem volt képes megszilárdítani hatalmát.¹¹¹

Linyi királya, Touli meghalt, s fia, Zhenlong lépett trónra. A főminiszter Jia-du meggyilkoltatta [Zhenlongot], s teljesen kiirtotta a Fan nemzetséget. Jia-du önmagát tette királlyá, ám az ország népe nem követte, s Touli vejét, egy bráhmint tették meg királynak. Az ország népe meghatottan gondolt a Fan nemzetségre, majd megdöntötték a bráhmin uralmát, s Touli lányát tették királyukká.

初，林邑王范頭利卒，子真龍立，大臣伽獨弑之，盡滅范氏。伽獨自立，國人弗從，乃立頭利之媿婆羅門為王。國人鹹思范氏，復罷婆羅門，立頭利之女為王。¹¹²

¹⁰⁷ *Xin Tangshu* 222 下: 6298, *Tang huiyao* 98: 2076.

¹⁰⁸ *Cefu yuangui* 970: 11399.

¹⁰⁹ Touli főfeleségének lánya a meggyilkolt Fan Zhenlong testvére vagy féltestvére volt.

¹¹⁰ *Jiu Tangshu* 197: 5270.

¹¹¹ A leszámolás vagy csak a dinasztia férfitagjaira, vagyis a potenciális trónörökösökre terjed ki, vagy a munka mégsem járt tökéletes sikerrel, ugyanis, ahogy a szövegekben olvasható, később egy női rokon lépett trónra.

¹¹² *Zizhi tongjian* 199: 6281–6282.

A *Zizhi tongjian* közlése azért bír különleges jelentőséggel, mert a Linyi uralkodóinak listáját összesítő munkák figyelmen kívül hagyták ezt a szövegrészletet, így azokban Mo-he-man-duo-jia-du nem került be Linyi uralkodóinak sorába.¹¹³

Zhugedi 諸葛地

A *Xin Tangshu* tovább meséli a történetet, s beszámol az egykori Touli király unokatestvérének, Zhugedinek trónra kerüléséről is:

A tizenkilencedik esztendőben [645] Mo-he-man-duo-jia-du meggyilkoltatta Zhenlongot, kiirtotta nemzetségét, s a Fan nemzetségnek vége szakadt. Az ország népe Touli vejét, egy bráhmint emelt királlyá, ám a hatalmas miniszterek közösen megdöntötték, s helyére inkább Touli egyik lányát tették meg királynőül. Zhugedi Touli atyai nagynénjének fiúgyermeké volt, aki mikor apját bűnbe fogták, Zhenlaba menekült. Egy királynő nem képes az ország igazgatására, ezért a hatalmas miniszterek üdvözölték Zhugedit királyukként, s nőül vetették vele [Touli] lányát.

十九年，摩訶慢多伽獨弑鎮龍，滅其宗，范姓絕。國人立頭黎婿婆羅門為王，大臣共廢之，更立頭黎女為王。諸葛地者，頭黎之姑子，父得罪，奔真臘。女之王不能定國，大臣共迎諸葛地為王，妻以女。¹¹⁴

Zhugedi 653-ban lépett trónra, s minderről beszámol a *Cefu yuangui*, mely megemlíti egy általa Kínába küldött követséget is.¹¹⁵ A Tang-dinasztia Gaozong császáranak Yonghui (650–655) időszakáról szólva:

A negyedik esztendő [653] negyedik havában a Linyi országába való Zhugedi királlyá tette magát, majd vidékük termékeivel és idomított elefánttal adózott.

四年四月，林邑國人諸葛地自立為王，遣使貢方物馴象。¹¹⁶

Zhugedit, helyi források alapján, Pelliot azonosította a kínai szövegekben utána említett Bo-jia-han-bo-mo 鉢迦含波摩 királlyal,¹¹⁷ ám magukban a kínai

¹¹³ Pelliot 1904, p. 385. Maspero 1928, pp. 88–90. Maspero az uralkodókat összesítő táblázatában sem szerepelteti az egykori minisztert.

¹¹⁴ *Xin Tangshu* 222 下: 6298.

¹¹⁵ A *Cefu yuangui* (970: 11397) a rákövetkező év, vagyis 654 ötödik hónapjában ismét említi egy követséget, ám nem adja meg a követséget küldő uralkodó nevét.

¹¹⁶ *Cefu yuangui* 970: 11401.

¹¹⁷ Pelliot 1904, p. 385.

szövegekben semmi sem utal arra, hogy azonos személyekről volna szó.¹¹⁸ Míg a *Xin Tangshu* csupán Zhugedi apjának bűnbe fogásáról beszél, a *Zizhi tongjian* további részletekkel világítja meg a történetet, s arról számol be, hogy az egykori uralkodó, Touli meggyilkoltatta, s Zhugedinek ekkor kellett külföldre távoznia.¹¹⁹

Egy nő nem képes az ország irányítására, s volt Zhugedi, Touli [atyai] nagynénjének fia, aki mikor apját Touli meggyilkoltatta, délre, Zhenlaba menekült. A főminiszter Ke-lun-weng-ding követséget küldött [hozzá], majd fogadta és trónra léptette, s nőül vetették vele a királynőt [Touli lányát], akkor aztán a köznép megnyugodott.

女不能治國，有諸葛地者，頭利之姑子也，父為頭利所殺，南奔真臘，大臣可倫翁定遣使迎而立之，妻以女王，眾然後定。¹²⁰

Ennél még sokkal izgalmasabb a *Zizhi tongjian* részlete, amely a Fan Zhenlong halálát eredményező palotaforradalomról, valamint az azt követő időszakról így szól:

Korábban Linyi királyát, Fan Zhenlongot meggyilkolta minisztere, Mohe-man-duo-jia-du, s teljesen kiirtotta a Fan nemzetséget. Az ország népe [korábbi] királyuk, Touli lányát tette királynővé, ám egy nő nem képes az ország igazgatására, ezért inkább Touli [atyai] nagynénjének fiát, Zhugedit léptették trónra, akit *huanwang*nak neveztek el, s nőül vetették vele a királynőt.

初，林邑王范真龍為其臣摩訶漫多伽獨所殺，盡滅范氏。國人立其王頭黎之女為王，女不能治國，更立頭黎之姑子諸葛地，謂之環王，妻以女王。¹²¹

A korábbi szövegekből már megismert események leírása mellett a *Zizhi tongjian* említést tesz róla, hogy a külföldről hazatérő, majd Linyi trónjára lépő Zhugedi a *huanwang* 環王 címet vette fel. Ez az információ rendkívül értékes lehet annak tudatában, hogy a kínai szövegek szerint a Zhide időszakot (756–758) követően Linyi országának elnevezését Huanwangra változtatták.¹²² A név pontos eredetére és jelentésére vonatkozóan mindeddig nem született megnyugtató magyarázat, ám már Maspero is úgy vélte, hogy az új elnevezés talán egy helyi uralkodói titulus kínai átírata lehet, melyet a korszak uralkodói önmaguk

¹¹⁸ Az azonosítás alapját a helyi feliratok szolgáltatták, melyek egy Prakāsadharmavikrāntavarman néven előforduló uralkodót említenek ebben az időszakban.

¹¹⁹ Zhugedi meggyilkoltatott apja Touli király nagynénjének férje volt.

¹²⁰ *Zizhi tongjian* 199: 6281–6282.

¹²¹ *Zizhi tongjian* 219: 7011.

¹²² *Xin Tangshu* 222 下: 6298, *Tang huiyao* 98: 2077.

jelölésére használtak.¹²³ A *Zizhi tongjian* imént idézett részlete mindeddig elkerülte a kutatók figyelmét, ezért izgalmas és új ismeret lehet, hogy a név már egy évszázaddal az ország nevének megváltozása előtt alkalmazásban volt.

Bo-jia-han-bo-mo 鉢迦含波摩

Amennyiben Zhugedi és az utána említett Bo-jia-han-bo-mo azonosítása nem helytálló, Zhugedi uralkodása minden bizonnyal rövid volt, hiszen a *Tang huiyao* szerint a Yonghui 永徽 (650–655) és Zongzhang 總章 (668–670) időszakokban már Bo-jia-han-bo-mo küldött követséget a kínai udvarhoz:

A Yonghui [650–655] és Zongzhang [668–670] időszakokban királyuk Bo-jia-han-bo-mo többször is idomított elefántokat ajánlott.

永徽、總章中，其王鉢迦含波摩累獻馴象。¹²⁴

A *Cefu yuangui* egészen pontosan a Zongzhang időszak második évében, vagyis 669-ben említ egy nevével jegyzett, bizonyosan általa küldött követséget, illetőleg további két követjárást (657-ben és 670-ben), melyek valószínűleg neki tulajdoníthatóak.¹²⁵ Bo-jia-han-bo-mo nevének utolsó feljegyzése, illetve a következő uralkodó nevének megjelenése között a *Cefu yuangui* számos követséget említ, mivel azonban mindegyiket név nélkül teszi, bizonytalan, hogy melyik uralkodóhoz köthetőek. Ráadásul a szövegekből az sem derül ki, hogy Jian-duo-da-mo közvetlen utódja volt-e Bo-jia-han-bo-mo-nak, így az sem elképzelhetetlen, hogy kettejük uralkodása közt más, esetleg mások is ültek Linyi trónján.

Jian-duo-da-mo 建多達摩

A következő uralkodó, akit a kínai szövegek megemlítenek, Jian-duo-da-mo, aki a Xiantian 先天 (712–713) és a Kaiyuan 開元 (713–741) időszakokban menesztett követségeket. A *Tang huiyao* így szól róla:

A Xiantian időszakban [712–713] és a Kaiyuan időszakban [713–741] királyuk, Jian-duo-da-mo ismét idomított elefántokat, chen-fát,¹²⁶ borostyánt és egyebeket ajánlott.

¹²³ Maspero 1928, p. 96. Az uralkodói címet mindeddig nem sikerült megfeleltetni a helyi feliratokban említett titulusokkal. A szóösszetételben szereplő *huan* 環 jelentése 'kör', míg a *wang* 王 jelentése 'király'.

¹²⁴ *Tang huiyao* 98: 2076.

¹²⁵ *Cefu yuangui* 970: 11402.

¹²⁶ A sasfáról (*Aquilaria*) van szó, mely nagyra becsült, értékes faanyaga miatt a Kínába érkező követségek által adományozott egyik leggyakoribb termék volt. Lásd Wheatley 1959, p. 69.

先天、開元中，其王建多達摩又獻馴象、沈香、琥珀等。¹²⁷

A *Cefu yuangui* ennél kicsit pontosabb, s az utóbbi követjárást 713-ra helyezi.¹²⁸ A *Cefu yuangui* által 686 és 731 között említett számos, Kínába érkezett követséget Maspero mind Jian-duo-da-mo királynak tulajdonította, annak ellenére, hogy a kínai szöveg mindössze a 713-as követjárás esetében említi meg a követséget küldő uralkodó nevét.¹²⁹

Lu-tuo-**luo** 盧陀羅

Lu-tuo-**luo** az utolsó uralkodó, akit a kínai szövegek megemlítenek Linyi trónján, s a *Tang huiyao* mindössze annyit árul el róla, hogy a Tianbao 天寶 időszak (742–756) nyolcadik esztendejében, vagyis 749-ben követséget küldött a kínai udvarhoz:

A Tianbao időszak [742–756] nyolcadik esztendejében [749] királyuk, Lu-tuo-**luo** követei száz igazgyöngyöt, harminc *jin*¹³⁰ chen-fát, ragyogó fehér pamutszöveteket, valamint húsz idomított elefántot ajánlottak.

天寶八載，其王盧陀羅使獻真珠一百條、沈香三十觔、鮮白麤、馴象二十隻。¹³¹

Erről az eseményről a *Cefu yuangui* is beszámol, ám a királyt Lu-tuo 盧陀 néven említi:

A kilencedik hónapban Linyi ország fővárosának fejedelme, Lu-tuo követséget küldött udvarunkhoz, s száz igazgyöngyöt, harminc *jin* fekete chen-fát, valamint harminc vég fehér pamutszövetet ajánlottak.

九月，林邑國城主盧陀遣使來朝獻珍珠一百條、黑沉香三十斤、鮮白麤二十隻。¹³²

A *Cefu yuangui* említést tesz egy követségről az ezt megelőző évben, vagyis 748-ban, egészen pontosan a Tianbao időszak hetedik évének hatodik havában.¹³³ Az ajándékuk elefántagyar és virágos pamutszövet volt, ám mivel a szöveg nem jegyezte fel a követséget küldő uralkodó nevét, nem tudhatjuk biztosra, hogy Lu-tuo-**luo**nak vagy uralkodói elődjének tulajdonítható-e.

¹²⁷ *Tang huiyao* 98: 2076.

¹²⁸ *Cefu yuangui* 971: 11405.

¹²⁹ Lásd Maspero 1928, p. 93. A Maspero által felsorolt tizenöt követségen túl a *Cefu yuangui* (971: 11409) megemlít egy további követséget a Kaiyuan időszak (713–741) huszonkettedik esztendejében, vagyis 734-ben is.

¹³⁰ A Tang-korban 1 *jin* megközelítőleg 661 grammnak felelt meg. Lásd Wilkinson, p. 238.

¹³¹ *Tang huiyao* 98: 2077.

¹³² *Cefu yuangui* 971: 11413.

¹³³ *Cefu yuangui* 971: 11413.

LINYI URALKODÓHÁZAI

Linyi történetét Maspero négy dinasztiára osztotta, melyeket a hozzájuk rendelt uralkodók neveivel az alábbi táblázatban összesítettem, külön megadva az egyes uralkodók elődjükhöz fűződő viszonyát. Ezután röviden megvizsgáljuk, hogy a kínai szövegek beható vizsgálatát követően az egyes dinasztiák megállapítása megalapozottnak tűnik-e.

Dinasztia	Uralkodó neve	Viszonya elődjéhez
Első dinasztia (192–336) ¹³⁴	Qu Lian 區連	
	Fan Xiong 范熊	Unokája vagy lánytestvérének fia ¹³⁵
	Fan Yi 范逸	Fia
Második dinasztia (336–420)	Fan Wen 范文	Parancsnoka
	Fan Fo 范佛	Fia
	Fan Xiong 范熊	Ismeretlen
	Fan Huda 范胡達 / Xuda 須達	Fan Fo fia
	Di Zhen 敵真	Fia
	Di Zhen unokaöccse	Unokaöccse ¹³⁶
	Wen Di 文敵	Di Zhen mostohatestvére ¹³⁷
Harmadik dinasztia (420–528)	Fan Yangmai 陽邁	Fan Huda fia
	Fan Yangmai 陽邁 / Duo 咄	Fia
	Fan Shencheng 范神成	Ismeretlen
	Fan Wenzan 范文贊	Ismeretlen

¹³⁴ A dinasztiák kezdetének, az egyes uralkodók trónra kerülésének vagy elhalálozásának Maspero által megadott időpontjaival kapcsolatosan felmerülő problémákat a tanulmány korábbi részében jeleztem. A táblázatban, mivel magukat a dinasztiákat is Maspero állapította meg, az általa alkalmazott dátumokat tüntettem fel, attól függetlenül, hogy azok a valóságban helyesnek és egyértelműnek tűnnek-e.

¹³⁵ Fan Xiong nem közvetlen utódként követte Qu Liant. Elődjét, akinek nem volt fia, név nélkül említik a szövegek.

¹³⁶ Vagyis Fan Huda unokája.

¹³⁷ Wen Dit a Di Zhen elmenekülő öccsével, Di Kaijal azonos anyától, ám különböző apától származó fiúként jelzik a szövegek, vagyis mind Di Zhennek, mind Di Kainak mostohatestvére volt.

	Fan Dang-gen-chun 范當 根純	Semmi
	Fan Zhunong 范諸農	Fan Yangmai leszármazottja
	Wen Kuan 文款	Fia
	Fan Tiankai 范天凱	Fia
	Bi-cui-ba-mo 弼毳跋摩	Fia
	Gao-shi-sheng-kai 高式勝鏡	Ismeretlen
Negyedik dinasztia (529–757)	Gao-shi-lü-tuo-uo-ba-mo 高式律陀羅跋摩	Ismeretlen
	Fan Fanzhi 范梵志	Ismeretlen
	Fan Touli 范頭黎	Ismeretlen
	Fan Zhenlong 范鎮龍	Fia
	Mo-he-man-duo-jia-du 摩 訶漫多伽獨	Minisztere
	Touli veje, a bráhmín	
	Touli lánya	
	Zhugedi 諸葛地	Touli atyai nagynénjének fiúgyermeke (vagyis unokatestvére)
	Bo-jia-han-bo-mo 鉢迦含 波摩	Ismeretlen
	Jian-duo-da-mo 建多達摩	Ismeretlen
	Lu-tuo-uo 盧陀羅	Ismeretlen

Az első dinasztia (192–336)

A kínai krónikák ebben az időszakban mindösszesen három uralkodót említenek név szerint, kiket Maspero az első dinasztiaá sorolt, ám a szövegek egyértelműen utalnak rá, hogy további uralkodóknak is trónon kellett lenniük, hiszen, ahogy azt láthattuk, némelyik munka szerint a dinasztialapító fiai és unokái követték egymást, egy másik arról tesz említést, hogy a dinasztia (talán dinasztiai) feljegyzései elvesztek, s azokat lehetetlen rekonstruálni. A Maspero által meghatározott első dinasztia időszaka bizonytalan, a kínai források anyaga rendkívül hiányos, az időtartam (csaknem másfél évszázad) pedig túl hosszú ahhoz, hogy egyetlen dinasztia fennállása meggyőző bizonyítékokkal igazolható legyen.

A második dinasztia (336–420)

A második dinasztia időszaka az, amely talán a leginkább követhető a kínai szövegekben, s amely a legkevesebb kétes részletet tartogatja. A források az összes uralkodó esetében megadják az elődökhöz kötődő rokoni szálát, ez alól egyedül a mindössze egyetlen helyen megemlített második Fan Xiong feltűnése jelent kivételt. Róla mindössze egyetlen, 382-es követjárás kapcsán tesz említést a *Jinshu*. Fan Fo halálának időpontja teljességgel bizonytalan, ám mivel a szövegek Fan Hudat jelölik közvetlen örököséül, Maspero, más megoldást nem lelven, s Linyit szükségesen egységes államként értelmezve, a kiskorú uralkodó régenként azonosította.

A harmadik dinasztia (420–528)

Maspero harmadik dinasztijával kapcsolatosan a kínai szövegek vizsgálatakor számos probléma merül fel. A „dinasztiaalapító” Fan Yangmai ugyan egy súlyos hatalmi harcoktól vészes időszakot lezáróan került trónra, ám minden szövegváltozat szerint rokoni kapcsolatban állt elődeivel, hiszen a legéletszerűbb szövegváltozatok szerint Fan Huda fia volt.¹³⁸ A polgárháborús időszakra vonatkozó, helyenként meglehetősen zavaros szövegrészleteket megvizsgálva leginkább az olvasható ki, hogy Huda halálát követően az uralkodói család különböző tagjai hadakoztak egymással a hatalomért, s az időszak lezárásaként került Fan Yangmai Linyi trónjára. Vagyis, ha mindenáron dinasztiaák történetében próbálunk gondolkodni, a polgárháborús periódus uralkodói házon belüli hatalmi harcnak, nem pedig egy új dinasztia születését megelőző küzdelemnek tűnik. Maspero egy kevésbé megalapozott spekulációt követve úgy vélte, hogy a Fan Yangmai születésével kapcsolatos legendák egyértelműen trónbitorló voltára, vagy legalábbis anyjának alacsony származására utalnak. További problémát jelent a dinasztia folytonosságának szempontjából, hogy a második Fan Yangmai uralkodását követően említett két uralkodó (Fan Shencheng és Fan Wenzan) esetében a kínai szövegek semmiféle rokoni kapcsolatot nem említenek sem elődeikkel, sem utódaikkal kapcsolatosan.¹³⁹ Az őket a trónon követő funani királyfit, Fan Dang-gen-chunt legyőző Fan Zhunong rokoni szálainak lejegyzése szintén érdekes, hiszen a kínai krónikák szerkesztői a csaknem fél évszázaddal korábban elhunyt „Fan Yangmai leszármazottjának” említik, ami, amennyiben a korban hozzá sokkal közelebb álló elődök csakugyan ugyanahhoz az uralkodóházhoz tartoztak, nem tűnik teljesen logikus lépésnek.

¹³⁸ Más szövegek, vélhetően tévesen, a jóval később uralkodó Fan Zhunong fiaként jegyzik.

¹³⁹ Ráadásul Maspero a két uralkodó egyikét sem kötötte helyi források uralkodóihoz, vagyis kizárólag az erre alkalmatlan kínai szövegek alapján illesztette a harmadik dinasztia uralkodói közé.

A negyedik dinasztia (529–757)

Linyi történetének utolsó, sorrendben negyedik dinasztijának felállításakor Maspero javarészt a helyi feliratok anyagában szereplő információkra hagyatkozott, a kínai szövegekben szereplő eseményeket pedig ezekhez hozzáillesztette; a nagyjából azonos időpontban említett uralkodókat megfelelő kritika és meggyőző bizonyíték nélkül megfeleltette egymással. A kétféle forrásanyag azonoságai kevésbé bizonyítottak, s a kínai szövegek a legkritikább esetben tesznek említést az egyes uralkodók közti kapcsolatra vonatkozóan, ezért – legalábbis a kínai források alapján – a negyedik dinasztia tarthatatlan.

ÖSSZEFOGLALÁS

A kínai történeti munkák ugyan számos felbecsülhetetlen értékű részletet kínálnak Linyire vonatkozóan, ám a krónikák szerkesztőinek nem állt szándékában, hogy minden részletre kiterjedően megörökítsék az idegen országok, vagy az azokat irányító uralkodóházak történetét. Krónikáik összeállításakor javarészt a kínai szempontból fontos eseményekre, így diplomáciai érintkezésekre, valamint háborúskodásokra koncentráltak, s a szövegek alapján rekonstruálható történet sok esetben rendkívül hiányos és egyoldalú, az egyes uralkodók megemlézése közötti időszakok pedig gyakorta igen jelentősek.¹⁴⁰ Linyi történetének leírásakor Maspero kellő kritika nélkül azonosította egymással a kínai krónikák lapjain feltűnő, valamint a helyi köfeliratok soraiban megemléített uralkodókat. Mivel egy egységes és folyamatos ország képe lebegett a szemei előtt, a látszólag ugyan azonos időszakban, ám különböző neveken előforduló királyokat gyakorlatilag automatikusan egymással azonos személyeknek vélelmezte, annak ellenére, hogy a két, egymástól eltérő forrásanyagban alig akad olyan egyezés, amely fonetikai alapokon is igazolható volna.¹⁴¹ Ahogy azt láthattuk, a kínai források anyaga sok esetben alkalmatlan arra, hogy abból uralkodói dinasztikiák történetét rekonstruálhassuk, s mivel a helyi források megfeleltetése sem kevésbé problematikus, a Maspero által felállított dinasztikiák létjogosultsága erősen megkérdőjelezhető.

---

¹⁴⁰ Gao-shi-lü-tuo-luo-ba-mo utolsó említése (534) és az utána előforduló Fan Fanzhi legelső megemlézése (605) között például mintegy hetven évnyi űr tátong, amely időszakban csupán néhány uralkodói névhez nem köthető követséget említenek a kínai szövegek.

¹⁴¹ Vickery 2005, p. 12.

IRODALOM

Elsődleges források:

- Cefu yuangui 冊府元龜. Beijing: Zhonghua shuju, 1960.
 Chenshu 陳書. Beijing: Zhonghua shuju, 2002.
 Jinshu 晉書. Beijing: Zhonghua shuju, 2003.
 Jiu Tangshu 舊唐書. Beijing: Zhonghua shuju, 2002.
 Liangshu 梁書. Beijing: Zhonghua shuju, 1997.
 Nan Qishu 南齊書. Beijing: Zhonghua shuju, 1997.
 Nanshi 南史. Beijing: Zhonghua shuju, 2003.
 Sanguozhi 三國志. Beijing: Zhonghua shuju, 1982.
 Shiji 史記. Beijing: Zhonghua shuju, 2003.
 Shuijingzhu 水經注. Shanghai: Renmin chubanshe, 1984.
 Songshu 宋書. Beijing: Zhonghua shuju, 2000.
 Suishu 隋書. Beijing: Zhonghua shuju, 2002.
 Taiping yulan 太平御覽. Beijing: Zhonghua shuju, 1985.
 Tang huiyao 唐會要. Shanghai: Shanghai guji chubanshe, 2006.
 Tongdian 通典. Taipei: Taiwan Shangwuyin shuguan, 1987.
 Wenxian tongkao 文獻通考. Siku quanshu, ????.
 Xin Tangshu 新唐書. Beijing: Zhonghua shuju, 2003.
 Zizhi tongjian 資治通鑑. Beijing: Guji chubanshe, 1956.

Másodlagos irodalom:

- Beck, B. J. Mansvelt (1986): „The Fall of Han”. In: *The Cambridge History of China: Volume I: the Ch'in and Han Empires, 221 B.C. – A.D. 220*. Edited by Denis Twitchett and Michael Loewe. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 317–376.
- Coedès, George (1968): *The Indianized States of Southeast Asia*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Finot, Louis (1904): Notes d'épigraphie: XI. Les inscriptions de Mi-Son. In: *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 4, pp. 897–977.
- Higham, Charles (2002): *Early Cultures of Mainland Southeast Asia*. Bangkok: River Books.
- Hucker, Charles O. (1998): *A Dictionary of Official Titles in Imperial China*. Stanford: Stanford University Press.
- Majumdar, R. C. (1985 [1927]): *Champa, History and Culture of an Indian Colonial Kingdom in the Far East 2nd–16th century A.D.* New Delhi: Gyan Publishing House.
- Maspero, M. Georges (1928): *Le Royaume de Champa*. Paris et Bruxelles: Les Éditions G. Van Oest.
- Pelliot, Paul (1904): Deux itinéraires chinois de Chine en Inde à la fin du VIIIe siècle. In: *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 4, pp. 131–413.
- Schweyer, Anne-Valérie (1999): Chronologie des inscriptions publiées du Campā, Études d'épigraphie cam-I. In: *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 86, pp. 321–344.
- Southworth, W. A. (2004): „The coastal states of Champa.” In: Glover, I.–Bellwood, P. (eds.) *Southeast Asia, From prehistory to history*. London and New York: RoutledgeCurzon, pp. 209–234.
- Taylor, Keith Weller (1983): *The Birth of Vietnam*. Los Angeles: University of California Press.
- Vickery, Michael (2005): *Champa revised* [Online]. Asia Research Institute, Working Paper Series No. 37. Available from: http://www.ari.nus.edu.sg/docs/wps/wps05_037.pdf
- Wheatley, Paul (1959): *Geographical Notes on some Commodities involved in Sung Maritime Trade*. Singapore: Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society.